

ΗΜΕΡΙΔΑ ΕΦΕΠΑΕ
«ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»
18 Σεπτεμβρίου 2014

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ DIVANI CARAVEL
ΑΙΘΟΥΣΑ MACEDONIA
ΠΡΑΚΤΙΚΑ
WORKSHOP 2
Ανάπτυξη μέσα στην Κρίση

Αλέξανδρος Μακρής, Γενικός Διευθυντής ΕΦΕΠΑΕ

Συντονιστής στην παρούσα εκδήλωση είναι ο Πρόεδρος της Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων και του ΕΒΕΑ κύριος Μίχαλος, ο οποίος έχει και το λόγο για να ξεκινήσει το workshop.

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ

Κυρίες και κύριοι, θέλω κατ' αρχήν να ευχαριστήσω για την πρόσκληση αλλά και την ευκαιρία να συμμετέχω σε μία ενδιαφέρουσα ημερίδα όπως η αποψινή.

Ο ρόλος των αναπτυξιακών προγραμμάτων και των ενισχύσεων στην ανάκαμψη της οικονομίας είναι ένα θέμα κρίσιμης σημασίας. Είναι γνωστό ότι η Ελλάδα θα χρειαστεί στα επόμενα χρόνια ένα μέσο ρυθμό ανάπτυξης τουλάχιστον 3%, προκειμένου να αποφευχθεί ένας νέος δημοσιονομικός εκτροχιασμός, και κυρίως να αποκατασταθούν οι συνέπειες της κρίσης στην απασχόληση, στην κοινωνική συνοχή, στο βιοτικό επίπεδο των πολιτών.

Συμφωνούμε λοιπόν ότι το ζητούμενο είναι μία δυναμική και μακροπρόθεσμα διατηρήσιμη ανάπτυξη. Οι περισσότεροι από εμάς, ελπίζω, συμφωνούμε και σε μία ακόμη παραδοχή: ότι η ανάπτυξη αυτή δεν μπορεί να ακολουθήσει τα πρότυπα του παρελθόντος. Αυτό που χρειάζεται είναι ένα νέο υπόδειγμα, το οποίο θα εστιάζει στην παραγωγή διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων και υπηρεσιών, στην καινοτομία και στην οικονομία της γνώσης. Κινητήριο μοχλός σε αυτό το μοντέλο δεν μπορεί να είναι πλέον το κράτος αλλά η εξωστρεφής και ανταγωνιστική επιχειρηματικότητα. Σε αυτή τη διαδικασία μετάβασης θα πρέπει να αξιοποιηθούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο όλα τα εργαλεία που διαθέτει η πολιτεία. Τα αναπτυξιακά προγράμματα και οι πόροι που διατίθενται από τα διαρθρωτικά ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα έχουν προφανώς ουσιαστικό ρόλο.

Είναι γνωστό ότι τα 20 δισεκατομμύρια που έχουν εξασφαλιστεί μέσω του νέου ΕΣΠΑ δεν επαρκούν για να καλύψουν τις ανάγκες της χώρας. Μπορούν όμως, και πρέπει, να

είναι ο βασικός καταλύτης για τον μετασχηματισμό και την επανεκκίνηση της ελληνικής οικονομίας πάνω σε υγιέστερες βάσεις. Αυτό απαιτεί υψηλή στόχευση και αποτελεσματικότητα, τόσο στο επίπεδο του σχεδιασμού όσο και στο επίπεδο της υλοποίησης. Χρειάζεται να υπάρξουν σαφείς στρατηγικές επιλογές και ιεράρχηση προτεραιοτήτων, ώστε οι ενισχύσεις να στραφούν σε επιχειρήσεις που τις έχουν πραγματικά ανάγκη, σε επιχειρήσεις που δημιουργούν προστιθέμενη αξία για την οικονομία.

Το δυσκολότερο στοίχημα στη νέα περίοδο είναι να συνειδητοποιήσουμε αλλά και να συμφωνήσουμε ότι οι κρατικές ενισχύσεις δεν μπορούν να ακολουθήσουν τη λογική του «μοιράζουμε χρήματα». Πρέπει να ξεπεράσουμε τη λογική των χωρίς σχέδιο επιδοτήσεων, που κατέληξαν αφενός να θεωρούνται ως ένα είδος δικαιώματος, και αφετέρου να ταυτίζονται με μία ατελείωτη γραφειοκρατία αλλά και με φαινόμενα διαφθοράς.

Αυτό που χρειάζεται σήμερα, από τις δυναμικές επιχειρήσεις, είναι ευκολότερη και γρήγορη πρόσβαση σε κεφάλαια, για να χρηματοδοτήσουν καινοτόμες ιδέες, για να αναπτύξουν εξωστρεφή δραστηριότητα και να υλοποιήσουν νέα σχέδια. Σε αυτή την κατεύθυνση πρέπει να εστιάσουν οι κρατικές ενισχύσεις με τη μορφή σύγχρονων, ευέλικτων και αποτελεσματικών εργαλείων χρηματοδότησης. Με την περαιτέρω ανάπτυξη μηχανισμών, όπως τα κεφάλαια επιχειρηματικών συμμετοχών, οι επιχειρηματικοί άγγελοι, τα προγράμματα δανειοδότησης με ευνοϊκούς όρους, τα start up funds σε τομείς όπως οι νέες τεχνολογίες και η αγροτική παραγωγή. Είναι επίσης ιδιαίτερα σημαντικό να δοθεί προτεραιότητα στη στήριξη της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας με προγράμματα αλλά και διαδικασίες ένταξης που ανταποκρίνονται στα δεδομένα της νέας εποχής.

Κυρίες και κύριοι, στην στοχευμένη και αποτελεσματική αξιοποίηση του εργαλείου που λέγεται κρατικές ενισχύσεις, τα επιμελητήρια μπορεί να συνεισφέρουν ουσιαστικά, με δεδομένο ότι η αρχιτεκτονική του νέου ΕΣΠΑ έχει έντονη περιφερειακή διάσταση. Τα επιμελητήρια είναι οι φορείς που βρίσκονται σε άμεση επαφή με τις παραγωγικές δυνάμεις κάθε περιοχής. Γνωρίζουν τα προβλήματα, τις ιδιαιτερότητες αλλά και τα πλεονεκτήματα κάθε τόπου. Μπορούν λοιπόν να συμβάλλουν θετικά τόσο με τις προτάσεις τους σε επίπεδο σχεδιασμού όσο και με την ενεργό συμμετοχή τους στη διαδικασία υλοποίησης του κάθε προγράμματος.

Η επιτυχημένη ή μη διαχείριση των κρατικών ενισχύσεων αυτής της περιόδου θα κρίνει και σε μεγάλο βαθμό τη δυνατότητα της χώρας να βγει από τη κρίση και να διασφαλίσει ξανά συνθήκες ευημερίας, όχι μόνο για τη σημερινή γενιά, αλλά και γι' αυτές που ακολουθούν. Και σ' αυτή τη προσπάθεια έχουμε καθήκον να ενώσουμε όλοι τις δυνάμεις μας. Ξεκινάμε λοιπόν τον γύρο των παρεμβάσεων από τους

παρεμβάσεις που θα γίνουν να δημιουργήσουν ένα σημαντικό μέγεθος σε κύκλο εργασιών και σε απασχόληση, δημιουργώντας τη δυνατότητα η χώρα να εξέλθει από την κρίση. Αυτά προς το παρόν.

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ

Ευχαριστώ πολύ κύριε Δρίτσα. Το λόγο έχει ο κύριος Κικίλιας από τον ΣΕΤΕ και ακολουθεί ο κύριος Αλεξανδρίδης.

Ηλίας Κικίλιας, Γενικός Διευθυντής Ινστιτούτου ΣΕΤΕ

Ευχαριστώ πολύ κύριε Πρόεδρε. Ευχαριστώ τους διοργανωτές και τη διοίκηση του ΕΦΕΠΑΕ για την πρόσκληση, που με πολύ χαρά δεχτήκαμε. Πολύ βασικά, εγώ σήμερα εκπροσωπώ εδώ τον τομέα του τουρισμού. Νομίζω ότι είναι αρκετά γνωστό, ευρύτατα γνωστό, ότι φέτος ήταν μία πάρα πολύ καλή χρονιά για τον τουρισμό της χώρας. Σε όρους αφίξεων, τα δεδομένα μέχρι στιγμής λένε ότι θα φτάσει περίπου τα 19,5-20 εκατομμύρια εισερχόμενων αφίξεων, εκτός της κρουαζιέρας, κάτι που σημαίνει εισπράξεις από τον εξωτερικό τουρισμό, δηλαδή ας πούμε οι εξαγωγές, θα κινηθούν περίπου στα 13,5 δις, που είναι ένα πολύ σημαντικό ποσοστό σε σχέση με το εκτιμώμενο ΑΕΠ της χώρας, και μάλιστα ενισχύει σε πολύ σημαντικό βαθμό και τις εκτιμήσεις που υπάρχουν από την πολιτεία και από άλλα όργανα, φέτος για μια μικρή, αλλά αύξηση του ΑΕΠ.

Θα ήταν σκόπιμο να πω ότι τα νούμερα, τα οποία σας είπα, τα περιμέναμε να συμβούν το 2018. Δηλαδή, φέτος ο τουρισμός της χώρας πέτυχε νούμερα 2-3 χρόνια πριν απ' ότι ήταν αναμενόμενο. Επίσης, είναι χρήσιμο για την συζήτηση να σας πω ότι ο ΣΕΤΕ, οι εκπρόσωποι δηλαδή του τουρισμού, που από πέρυσι είναι ο 5^{ος} κοινωνικός εταίρος, διαθέτει και έχει δημοσιοποιήσει ένα στρατηγικό σχέδιο για τον τουρισμό της χώρας 2014-2021, το οποίο έχει στηριχθεί σε μία εξαιρετικά αναλυτική μελέτη μιας εταιρείας διεθνούς φήμης. Λοιπόν, σύμφωνα με το σχεδιασμό αυτό, ο στόχος για το 2021 είναι οι αφίξεις να κινηθούν γύρω στα 22-24 εκατομμύρια, τα έσοδα σε όρους ΑΕΠ να κινηθούν περίπου στα 50 δις, δηλαδή 1/3 απ' ότι είναι σήμερα, σε όρους ΑΕΠ μιλάω, και η απασχόληση από 700.000 που υπολογίζεται σήμερα να κινηθεί σε 300.000 νέες θέσεις εργασίας επιπλέον.

Για να γίνει αυτό υπάρχει ένας αναλυτικότερος σχεδιασμός, ο οποίος είναι και διαθέσιμος, τον έχουμε διαθέσει στα αντίστοιχα όργανα της πολιτείας, σημαίνει πολύ συγκεκριμένες παρεμβάσεις με κύριο στόχο όχι την αύξηση των αφίξεων αλλά την άφιξη του μέσου εισόδη. Μέσω της εξειδίκευσης διαφόρων προϊόντων και παραδοσιακών όπως είναι ο ήλιος, η θάλασσα και νεώτερων προϊόντων, και της επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου. Με παρεμβάσεις, για παράδειγμα στον τουρισμό πώλησης κτλ.

Σεβαστουπόλεως 113, 115 26 Αθήνα,
Τηλ. 210 69 85 210, Fax: 210 69 16 468,
email: info@efepae.gr, Site: www.efepae.gr

Για όλα αυτά εκτιμούμε ότι χρειάζονται επενδύσεις της τάξης των 20-22 δις, εκ των οποίων τα περίπου 3,5 δις θα είναι οι δημόσιες επενδύσεις. Είναι ένα ποσό το οποίο σύμφωνα με τα δεδομένα του ΕΣΠΑ είναι απόλυτα εφικτό, και υπάρχει και μία δέσμευση σε επίπεδο πρωθυπουργού για διάθεση αυτού του ποσού για τον τουρισμό, και τα υπόλοιπα θα είναι είτε ιδιωτικές επενδύσεις είτε συμπράξεις του δημόσιου με τον ιδιωτικό τομέα.

Και βέβαια στον τουρισμό, όπως και στις περισσότερες παραγωγικές δραστηριότητες της ελληνικής οικονομίας, έχουμε καταστάσεις οι οποίες είναι δυαδικές. Όποιον τομέα και να πάρει κανείς, έχουμε μερικές λίγες επιχειρήσεις, οι οποίες και πριν από την κρίση ήταν εξωστρεφείς, δυναμικές, καινοτομικές και έχουμε πάρα πολλές επιχειρήσεις, ανεξαρτήτως μεγέθους όλα αυτά, οι οποίες είναι πιο παραδοσιακές και στηρίζονται σε πιο παραδοσιακές μεθόδους για τη διατήρηση στη ζωή τους, για την κερδοφορία τους, την ανάπτυξή τους κτλ. Το ίδιο πράγμα συμβαίνει βέβαια και στον τομέα του τουρισμού.

Απ’ αυτήν την άποψη, και θα κλείσω μ’ αυτό, για τον τομέα του τουρισμού το ζήτημα των κρατικών ενισχύσεων δεν θα πρέπει να έχει αναφορά μόνον σε μέγεθος επιχειρήσεων. Φυσικά γνωρίζουμε όλοι τα νούμερα, περίπου το 90-95% των ελληνικών επιχειρήσεων απασχολούν μέχρι 5-6 άτομα. Δεν είναι μόνον η ραχοκοκαλιά, είναι και το σώμα, εκτός από τ’ αυτιά της ελληνικής οικονομίας. Όλο το υπόλοιπο είναι μικρομεσαία επιχείρηση και μάλιστα όχι με τα ευρωπαϊκά δεδομένα των 250 ατόμων κτλ αλλά με ελληνικά δεδομένα των 5-10 ατόμων. Προφανώς είναι η ραχοκοκαλιά, και πολύ περισσότερο, της ελληνικής οικονομίας αλλά δεν είναι το μόνον κομμάτι της ελληνικής οικονομίας. Και σύμφωνα με τις νεώτερες αντιλήψεις - και αυτό ισχύει για όλους τους τομείς της οικονομίας- ναι μεν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι ένα απολύτως σημαντικότερο τμήμα, αλλά το όλο σύστημα δεν μπορεί να λειτουργήσει αγνοώντας τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις.

Και εδώ υπάρχουν πάρα πολύ συγκεκριμένα προβλήματα, ειδικά σε μία χώρα που έχει χτυπηθεί από την κρίση, έτσι όπως έχει χτυπηθεί η Ελλάδα. Έχουμε κανονισμούς κοινοτικούς, οι οποίοι είναι φτιαγμένοι σαν η χώρα μας να ήταν ας πούμε η Γερμανία ή η Αυστρία, η Φινλανδία, η Ολλανδία, όπου μια σειρά από εξαιρετικά δυναμικές επιχειρήσεις όλων των τομέων εξαιρούνται από δικαίωμα πρόσβασης σε κρατικές ενισχύσεις είτε για λόγους κοινοτικών οδηγιών είτε για λόγους κανονισμών των διαρθρωτικών ταμείων κτλ. Αυτό κατά την άποψή μας δημιουργεί ένα πρόβλημα και στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Ο λόγος είναι, εαν θέλεις να προωθήσεις ένα μοντέλο, στο βαθμό που αυτό υπάρχει, και στον τουρισμό υπάρχει αυτό το μοντέλο, δεν μπορεί αυτό το μοντέλο να κινηθεί αποκεντρωμένα και αποσπασματικά. Θα πρέπει να κινηθεί βάσει ενός συγκροτημένου και συνεπούς σχεδίου όπου ο καθένας θα έχει τη θέση του. Ευχαριστώ πολύ.

Εγώ απλώς θα πάρω τη σκυτάλη, θα φέρω ξανά στο τραπέζι μία επισήμανση που έγινε σήμερα το πρωί. Εγώ είχα μία ευχάριστη έκπληξη, ακούγοντας από εισηγητή και μάλιστα από φορέα, από εταίρο του ΕΦΕΠΑΕ, μία λογική, μία ανησυχία, μία προσέγγιση για την αποδοτικότητα των κρατικών ενισχύσεων. Τι επιστροφή έχουμε δηλαδή όταν επενδύουμε για παράδειγμα 1€ κρατική ενίσχυση στις επιχειρήσεις. Η εικόνα είναι ανησυχητική κύριε Πρόεδρε. Και μάλιστα είναι ανησυχητική κυρίως σε περιφερειακό επίπεδο.

Βέβαια αυτή η αντίληψη, ότι εν πάση περιπτώσει, ας ξεκινήσουμε να κοιτάμε τι απόδοση, τι επιστροφές έχουν τα χρήματα που δίνουμε υπό μορφή επιδοτήσεων μέσω των ευρωπαϊκών προγραμμάτων. Έστω αργά, είναι μία πολύ απαραίτητη προσέγγιση, προϋπόθεση, για να μπούμε σε μία λογική νέου αναπτυξιακού μοντέλου, αυτά τα βαρύγδουπα που πολλές φορές λέμε και καμιά φορά ξεχνάμε, να δούμε τις πρακτικές διαστάσεις του εγχειρήματος.

Για να πετύχουμε αυτά τα πράγματα κάτι έχουμε και κάτι δεν έχουμε. Το τι έχουμε, το έχουμε ακούσει από το πρωί νομίζω εδώ πληρέστατα. Έχουμε, ας πούμε, συστήματα διαχείρισης των προγραμμάτων, οργανισμούς με εξαιρετική πιστότητα όπως ο ΕΦΕΠΑΕ, δε θα επεκταθώ σ' αυτό. Αυτό που δεν έχουμε για να πετύχουμε το στόχο, που είναι η μεγιστοποίηση της απόδοσης αυτών των πόρων, είναι η αναγκαία αντίληψη, το concept, για την επένδυση που χρηματοδοτούμε. Εδώ έχουμε καθυστέρηση σοβαρή, ουσιαστική, πολιτική, με την έννοια της αναπτυξιακής πολιτικής.

Ως ΣΕΒ έχουμε επιμείνει και έχουμε προσπαθήσει, τουλάχιστον στο πλαίσιο του διαλόγου, της διαβούλευσης που αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια της ετοιμασίας του ΕΣΠΑ και του ΕΠΑΝΕΤ, να στηρίζουμε ορισμένες βασικές τέτοιες θέσεις. Πιστεύουμε ότι οι επενδύσεις που στηρίζουμε μέσω των δημοσίων πόρων, πρέπει να είναι μέρος συμφωνημένων σχεδίων ανάπτυξης τομέων της οικονομίας.

Έγινε ένα πρώτο σημαντικό βήμα με την ιεράρχηση, με την καταγραφή, με την επιλογή τομέων προτεραιότητας, τους οποίους πρέπει να στηρίζουμε, και μία προσπάθεια να ψάξουμε, να καταγράψουμε, να σχεδιάσουμε τι μπορούμε να κάνουμε, τι εννοούμε, ας πούμε, ένα πρόγραμμα ανάπτυξης τομέα, ενός από τους εννέα στρατηγικούς τομείς της οικονομίας. Συστήθηκαν γι' αυτό τομεακές ομάδες σχεδιασμού, οι λεγόμενες ΤΟΣ, στο πλαίσιο της ετοιμασίας του ΕΠΑΝΕΚ. Τις στηρίξαμε αυτές τις προσπάθειες. Βέβαια, από τη στιγμή που κατετέθη το σχέδιο του ΕΠΑΝΕΚ, δεν βλέπουμε καμία συνέχεια πρακτική προς την κατεύθυνση της κεφαλαιοποίησης της εμπειρίας διαβούλευσης της πολιτείας με τους φορείς των επιχειρήσεων σε μια διάρκεια και σε μια συστηματοποίηση αυτής της προσπάθειας.

Αναφέρατε το χρηματοδοτικό. Θα επιμείνω σ' αυτό και θα σταματήσω προς το παρόν σεβόμενος τον πολύ λίγο χρόνο. Είναι προφανές ότι, ενόψει της νέας προγραμματικής

περιόδου, πρέπει να σκεφτούμε σοβαρά τον σχεδιασμό του χρηματοδοτικού μείγματος των κρατικών ενισχύσεων. Οι κρατικές ενισχύσεις δεν είναι ένα πράγμα, το αναφέρατε πολύ καλά, γιατί ήσασταν και πολύ παραστατικός στις κατευθύνσεις που δώσατε στην εισαγωγή σας. Δεν είναι ένα πράγμα, αλλά το μείγμα είναι μία πολιτική απόφαση. Δηλαδή όταν λέμε, για παράδειγμα, δεν φτάνει να χρησιμοποιούμε επιδοτήσεις, grants, οι οποίες δεν επιστρέφονται, πρέπει να εμπλουτίσουμε το μείγμα με κρατικές ενισχύσεις επιστρεπτές, κρατικές ενισχύσεις ανακυκλούμενες. Εγώ ακούω αυτή τη διαπίστωση, αυτή τη στόχευση εδώ και κάποια χρόνια και δεν τολμώ να πω δεκαετία, μήπως προδώσω και ηλικία.

Το ζήτημα εδώ είναι να έχουμε στόχο, εθνικό στόχο. Και δεν τον έχουμε τον εθνικό στόχο. Εγώ, διαβάζοντας ας πούμε το νέο ΕΣΠΑ, το ΕΠΑΝΕΚ, γιατί εκεί ας πούμε έχουμε το ειδικό ενδιαφέρον, μέτρησα νομίζω 17 αναφορές, αν δεν κάνω λάθος, της ανάγκης αξιοποίησης, χρησιμοποίησης ανακυκλούμενου χρήματος, χρηματοδοτικών εργαλείων στο νέο ΕΣΠΑ. Αυτό δεν είναι στόχος, αυτό είναι αγωνία. Και αυτή την παρεξήγηση πρέπει αν τη λύσουμε, πρέπει πολύ σύντομα να δουλέψουμε με σχέδιο, σε λίγους μήνες να έχουμε πρακτικό επιχειρησιακό σχέδιο ανάπτυξης του βέλτιστου μείγματος των χρηματοδοτικών εργαλείων σ’ αυτή τη χώρα. Τι ποσοστό θα είναι grants, τι μέρος θα είναι ανακυκλούμενα χρηματοδοτικά εργαλεία, τι εγγυοδοτικές διευκολύνσεις κτλ. Αυτό το εθνικό σχέδιο δεν το έχουμε, νομίζω ότι είναι μία πολύ σοβαρή έλλειψη και μεγάλη ανάγκη να καλύψουμε ενόψει της δραστηριοποίησης της εφαρμογής των αναπτυξιακών προγραμμάτων. Σταματώ εδώ.

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ

Χατζαντώνη ευχαριστώ πολύ και οφείλω να πω ότι συμφωνώ στα περισσότερα τα οποία είπατε. Στην ουσία μιλάμε για μία ριζική αναμόρφωση των grants, και θέλω να πιστεύω, τουλάχιστον από τις συζητήσεις και διαβουλεύσεις που είχα τη δυνατότητα να κάνω με τον Υπουργό, τον κύριο Δένδια, ο οποίος και αυτός είναι σε αυτή την κατεύθυνση, το μόνο μας πρόβλημα είναι ο χρόνος. Μας κυνηγάει ο χρόνος. Αυτό ήταν πάντοτε ένα πρόβλημα, νομίζω όμως ότι με μία κοινή προσπάθεια θα μπορέσουμε να επιλύσουμε όλα τα κακώς κείμενα του παρελθόντος και να μπούμε επιτέλους στο σωστό δρόμο. Θα μας δοθεί νομίζω και η ευκαιρία αργότερα να εμβαθύνουμε και σ’ αυτό.

Το λόγο έχει ο κύριος Γεωργίου και ακολουθεί ο κύριος Καλογήρου. Κύριε Γεωργίου,

Χρήστος Γεωργίου, Διευθυντής Τεκμηρίωσης και Μελετών ΣΒΒΕ

Ευχαριστώ πολύ κύριε Πρόεδρε. Και εγώ θα ξεκινήσω από μία διαπίστωση, αν θέλετε, του Προέδρου του κυρίου Μίχαλου, περί του νέου υποδείγματος. Και το λέω αυτό ξεκινώντας τη δικιά μου τοποθέτηση γιατί ουσιαστικά μία από τις αφορμές της

σημερινής συζήτησης για τα ζητήματα της συμβολής των αναπτυξιακών προγραμμάτων στην ανάπτυξη είναι το γεγονός ότι, τουλάχιστον την τελευταία εικοσαετία, η διαχείριση των συγχρηματοδοτούμενων έργων και προγραμμάτων, κατ’ ουσίαν, έχει υποκαταστήσει την ανύπαρκτη βιομηχανική πολιτική της χώρας, την οποία την ψάχνουμε διακαώς σήμερα.

Δεν υπήρχε μία συγκεκριμένη στοχοθεσία, ούτε συγκεκριμένες αρχές βιομηχανικής πολιτικής όλα αυτά τα χρόνια. Ουσιαστικά προσπαθούσαμε να υποκαταστήσουμε την ανάπτυξη, αν θέλετε, ή να δημιουργήσουμε το δικό μας αναπτυξιακό μοντέλο χωρίς στόχευση και στρατηγική. Το λέω αυτό γιατί για τα ζητήματα των αναπτυξιακών προγραμμάτων, η σημερινή συζήτηση από το πρωί, από τις 9.30 η ώρα που είμαστε εδώ, έχει αναδείξει ότι η χώρα με τους ανθρώπους της, θα έλεγα, έχει πλέον αποκτήσει μία ωριμότητα έστω και μετά τη διαχείριση τεσσάρων κοινοτικών πλαισίων στήριξης, ας το πούμε έτσι, και στα ζητήματα του σχεδιασμού, και στα ζητήματα της παρακολούθησης, και στα ζητήματα της υλοποίησης και στα ζητήματα του ελέγχου.

Τόσο οι υπηρεσίες του Υπουργείου όσο και ο ΕΦΕΠΑΕ νομίζω ότι έχουν σημαντική συμβολή στο θέμα και μπορούν να μας εγγυηθούν, ας το πούμε έτσι, ότι τα πράγματα θα είναι στην κατεύθυνση που ουσιαστικά ζητήθηκε και συζητήθηκε: της ταχύτητας, της απλοποίησης κτλ.

Επανερχόμενος τώρα, μετά απ’ αυτή την παρένθεση, στην αρχική τοποθέτηση περί βιομηχανικής πολιτικής, θέλω να πω ότι ο κοινός τόπος πάλι από τις τοποθετήσεις τις πρώιμες για την αναπτυξιακή κατεύθυνση είναι το νέο παραγωγικό μοντέλο, οι επενδύσεις και η καινοτομία. Και όλ’ αυτά με κοινή συνισταμένη την εξωστρέφεια, που θα βγάλει το παραγωγικό μας σύστημα από τα στενά όρια, αν θέλετε, της χώρας, και μέσω των αναπτυξιακών προγραμμάτων, κατ’ ουσίαν θεωρούμε ότι θα πρέπει να διασωθεί αυτό το παραγωγικό σύστημα, κατ’ αρχήν, και στη συνέχεια να μεγεθυνθεί. Θα ήθελα να σας αναφέρω σύντομα, μιας και σας μίλησα για την απουσία βιομηχανικής πολιτικής, κάποιες αρχές τις οποίες έχουμε στο Σύνδεσμο Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδος, ως αρχές βιομηχανικής πολιτικής, σε σημαντικό μέρος των οποίων μπορούν να συμβάλουν θετικά και να συνεισφέρουν πραγματικά και αποτελεσματικά τα αναπτυξιακά προγράμματα της επόμενης προγραμματικής περιόδου. Οι τρεις αρχές είναι οι εξής: 1) Η συνεπής, ακέραια και αδιάβλητη εφαρμογή των κανόνων λειτουργίας και ελέγχου των αγορών, ούτως ώστε να είναι δυνατή η παροχή ίσων ευκαιριών σε όλες τις επιχειρήσεις στο πεδίο του ανταγωνισμού στην εσωτερική αγορά. 2) Οι επικρατούσες οικονομικές συνθήκες, οι οποίες θα πρέπει να επιτρέπουν την ανάπτυξη και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων στη χώρα. Στο πλαίσιο αυτών των συνθηκών, και εδώ βοηθάνε, καταλυτικά θα λέγαμε, τα αναπτυξιακά προγράμματα, σημαντικό ρόλο παίζει η βελτίωση της παραγωγικότητας, η οποία είναι

ο σημαντικότερος παράγοντας που βοηθάει τελικά στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων. 3) Το εξωτερικό περιβάλλον, η λειτουργία δηλαδή των επιχειρήσεων μέσα σε ένα σταθερό, απλό, φιλικό κανονιστικό περιβάλλον, το οποίο θα διευκολύνει την ανάπτυξη, δεν θα αποτελεί πρόσχωμα στην καθημερινή τους δραστηριότητα και θα διευκολύνει τα ζητήματα των επενδύσεων.

Άρα από τη μία μεριά το πρώτο ζητούμενο είναι πραγματικά να υπάρξει μία συμφωνημένη βιομηχανική πολιτική, η οποία θα ισχύσει τα επόμενα χρόνια, και η οποία θα συντάσσεται και με τις επιταγές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία, όπως ξέρετε, εδώ και περίπου δύο χρόνια, έχει βάλει στόχο την συνεισφορά της μεταποίησης, του παραγόμενου ΑΕΠ της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο 20% μέχρι το 2020. Βέβαια ο στόχος, με τα σημερινά δεδομένα, τα απολογιστικά σημερινά, δεν φαίνεται να επιτυγχάνεται γιατί έχουμε και μία οπισθοδρόμηση.

Συνεχίζοντας τώρα, λίγο περισσότερο για τα εργαλεία των κρατικών ενισχύσεων, είναι φανερό ότι τα ζητήματα των ανακυκλούμενων πιστώσεων, που ο κύριος Χατζαντώνης προηγουμένως ανέφερε, είναι ένα πραγματικά καλό, πρόσφορο, όπως θέλετε πείτε το, εργαλείο, το οποίο μπορεί να μας βοηθήσει πέρα από το να εκσυγχρονιστούμε, να μη δημιουργούμε και δημοσιονομικά ελλείμματα.

Το αναφέρω αυτό γιατί υπάρχει το παράδειγμα του Ισραήλ, που το έχουμε δει, το έχουμε αξιολογήσει, το οποίο αναφέρεται στα ζητήματα της καινοτομίας και λειτουργεί μ’ αυτόν τον τρόπο: με ανακυκλούμενες δηλαδή πιστώσεις. Τώρα, το χρηματοδοτικό μείγμα, προφανώς πρέπει να το συναποφασίσουμε, αυτό το θεωρώ δεδομένο. Απλώς αυτό που άκουσα το πρωί για την προοπτική της σταδιακής κατάρτησης των άμεσων ενισχύσεων μας βρίσκει αντίθετους. Μας βρίσκει αντίθετους γιατί υπάρχει ο κίνδυνος, αν ξαφνικά, ενδεχομένως, οι άμεσες ενισχύσεις βγουν από τη μέση ως χρηματοδοτικό εργαλείο, αντί να οδηγηθούμε σε ενίσχυση της μεταποίησης, τελικά να ευνοήσουμε την αποβιομηχάνιση και μάλιστα σε περιφερειακό επίπεδο. Σαφώς πρέπει να δούμε και τις σχέσεις και την εμπλοκή του τραπεζικού συστήματος στην όλη διαχείριση των πραγμάτων για να έχουμε μία κατάσταση, ως το πούμε έτσι, όπου όλοι πραγματικά θα κερδίσουμε.

Σε κάθε περίπτωση, για να ολοκληρώσω και εγώ την τοποθέτηση, τα νέα αναπτυξιακά προγράμματα, τα νέα χρηματοδοτικά εργαλεία, απαραίτητα, θα πρέπει να ενταχθούν σε ένα συμφωνημένο πλαίσιο βιομηχανικής πολιτικής για τη χώρα, για τα επόμενα χρόνια, μέχρι το 2020. Ευχαριστώ.

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ

Ευχαριστούμε πολύ κύριε Γεωργίου, το λόγο έχει ο κύριος Καλογήρου από το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, και ακολουθεί η κυρία Πνευματικάκου από τη Διεύθυνση Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων της Γενικής Γραμματείας Βιομηχανίας.

Ιωάννης Καλογήρου, Καθηγητής ΕΜΠ

Ευχαριστώ πολύ κύριε Πρόεδρε. Είναι θετικό το ότι η δημόσια συζήτηση μετατοπίζεται μετά από την αποκλειστική και μονομερή προσήλωση στα μακροοικονομικά, που εν μέρει ήταν και αναγκαίο, σε θέματα που έχουν σχέση με την ανάπτυξη, την παραγωγή, την απασχόληση και τις επενδύσεις, γιατί μην ξεχνάμε ότι στα τελευταία πέντε χρόνια είχαμε μια τεράστια κατάρρευση και της παραγωγής και των επενδύσεων και της απασχόλησης. Άρα, σωστά λέγεται, και νομίζω ο Πρόεδρος στο εισηγητικό του σημείωμα, σωστά τόνισε τους πυλώνες μιας τέτοιας αναπτυξιακής προσπάθειας, που πρέπει να είναι όλο το σύστημα έρευνας, τεχνολογίας, καινοτομίας, διάχυσης της τεχνολογίας -τονίζω το θέμα της διάχυσης, γιατί αυτό πολλές φορές μας διαφεύγει- το οικοσύστημα της επιχειρηματικότητας, και τελικά βεβαίως και θεσμοί και ένα κράτος που είναι έξυπνοι και μπορούν να κάνουν μερικά πράγματα που υποστηρίζουν την ανάπτυξη και όχι το ανάποδο.

Το θέμα είναι ότι όλα αυτά είναι πολύ ωραία και έχουν περιγραφεί, έχουν γραφτεί από διάφορες μελέτες και έρευνες, και ο ΣΕΒ έχει κάνει τέτοιες μελέτες, και έχει συνεργαστεί και με ερευνητικούς φορείς, πανεπιστήμια κτλ προς αυτή την κατεύθυνση. Το θέμα είναι πώς γίνονται αυτά τα πράγματα, και εδώ θέλω να ξεχωρίσω ορισμένα σημεία.

Ένα σημείο, το είπε και ο κύριος Χατζαντώνης πριν, είναι οι αντιλήψεις. Η αντίληψη για την ανάπτυξη εξακολουθεί και παραμένει σε μεγάλο βαθμό η εξής: ρίχνουμε κάποια λεφτά στην αγορά και η ανάπτυξη θα έλθει. Ή σταθεροποιείται η οικονομία και αυτομάτως θα έλθει η ανάπτυξη. Νομίζω λοιπόν ότι ένα πρώτο σημείο είναι ότι η ανάπτυξη είναι μία δύσκολη διαδικασία, ένας δύσβατος πολλές φορές δρόμος, που θέλει επιμονή, θέλει μακροχρόνια προσπάθεια και θέλει μερικά ακόμη πράγματα· θέλει υποκείμενα.

Και εδώ έχουμε ένα πρόβλημα: οι έρευνες για την επιχειρηματικότητα που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια από πολλούς φορείς, από το global entrepreneurship monitoring μέσω του IOBE, από την Endeavor, από άλλες που έχουν κάνει πανεπιστήμια κτλ, δείχνουν ότι το μοντέλο αναπαράγεται κανονικά, γιατί; Διότι υπάρχει πρόβλημα βιοπορισμού, και πάρα πολύ κόσμος, και εκεί η επιχειρηματικότητα, οποιαδήποτε επιχειρηματικότητα ανάγκης είναι θεμιτή, αλλά αναπαράγονται οι ίδιοι τύποι επιχειρήσεων που υπάρχουν πάρα πολύ κοντά στον τελικό καταναλωτή με όλα αυτά τα προβλήματα, τα οποία ξέρω.

Αντιθέτως δεν υπάρχουν καθόλου επιχειρήσεις νέες που γίνονται, μεταξύ αυτών που λέμε B2B. Αλλά και η έρευνα που έκανε ο ΣΕΒ τα δύο τελευταία χρόνια, το 2011 και το 2013, δείχνει ότι εκείνες οι επιχειρήσεις που είχαν αναπτύξει κάποια ερευνητική δραστηριότητα ή συνεργασία, κάποια καινοτομική δραστηριότητα, κάποια διαχείριση

ανθρώπινου δυναμικού καλύτερα, είναι εκείνες που άντεξαν περισσότερο στην κρίση. Οι υπόλοιπες βρέθηκαν σε πολύ δύσκολη θέση. Όλα αυτά όμως για να γίνουν, πρέπει κανείς, χρειάζεται, εκτός από τα υποκείμενα, και συστήματα υλοποίησης.

Χάρηκα πάρα πολύ που άκουσα την εισήγηση του εκπροσώπου του ΕΦΕΠΑΕ για μερικές αλλαγές που προτείνουν πολύ συγκεκριμένες για τα προγράμματα, γιατί αυτό είναι ένα κρίσιμο, implementation - implementation - implementation, που είχε πει και κάποιος ξένος κάποτε, αυτό είναι το κεντρικό μας πρόβλημα.

Και το τελευταίο πρόβλημα είναι οι αλληλεπιδράσεις. Ελέχθη και εδώ σήμερα το πρώι. Δεν αρκεί κανείς να δώσει μία ενίσχυση να γίνει μια δραστηριότητα, είναι πώς αυτή επηρεάζει και το σύνολο. Πώς ο τουρισμός επηρεάζει ή αλληλοεπηρεάζεται απ’ την αγροτική παραγωγή. Διάφορες αλυσίδες αξίας επομένως και γύρω απ’ αυτές πρέπει να μιλήσουμε, διότι και οι διεθνείς οργανισμοί αυτό που λένε, όχι μόνον πια γενικές διαρθρωτικές αλλαγές, όχι μόνο κλαδικές πολιτικές, κάθε άλλο, αντίθετα αλυσίδες αξίας, οι οποίες δίνουν δυναμική στο σύστημα.

Θέλω να πω και ένα τελευταίο σημείο, το οποίο με αφορά κιόλας, είναι ότι χρειαζόμαστε να διευρυνθεί ο κύκλος των επιχειρηματικών υποκειμένων. Εκεί ένας δρόμος υπάρχει: η καλύτερη διασύνδεση των πανεπιστημίων, των πολυτεχνείων με τις επιχειρήσεις. Στον τομέα αυτό γίνονται προσπάθειες τα τελευταία χρόνια, ακόμα είναι δύσκολα τα πράγματα, αλλά εκεί είναι που θα φτιαχτούν τα καινούρια υποκείμενα, είτε φτιάξουν δικές τους επιχειρήσεις, είτε δουλέψουν σε υφιστάμενες επιχειρήσεις και προσπαθήσουν να τις αναπτύξουν.

Και το σημαντικό συμπέρασμα που έχουμε βγάλει, και από συνεργασίες με ξένους γύρω από αυτό το θέμα, που το έχουν κάνει σε άλλες χώρες, δεν είναι μόνον θέμα χρημάτων. Πολλές φορές τα πολλά λεφτά μπορούν μία αρχική προσπάθεια να την καταστρέψουν. Αυτό που χρειάζεται είναι ταυτόχρονο coaching, mentoring και αλλαγή των νοοτροπιών και των αντιλήψεων, ώστε αυτά τα χρήματα να πιάσουν τόπο. Ευχαριστώ πολύ.

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ

Ευχαριστώ κι εγώ κύριε Καλογήρου. Αυτή την τελευταία ευχή, την οποία εκφράσατε, προσπαθούμε και εμείς εδώ και πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα να την υλοποιήσουμε. Πιστεύω ότι θα τα καταφέρουμε. Πρωτίστως θα είναι πολύ πιο εύκολος ο δρόμος προς επίτευξη του στόχου που θα σταματήσει και την ποινικοποίηση της επιχειρηματικότητας. Αυτό είναι το μεγάλο πρόβλημα. Το λόγο έχει η κυρία Πνευματικάκου και ακολουθεί η κυρία Κωτσοπούλου από το Υπουργείο Ανάπτυξης.

Αθηνά Πνευματικάκου, Προϊσταμένη Β Τμήματος Διεύθυνσης ΜμΕ/ΓΓΒ

Σεβαστουπόλεως 113, 115 26 Αθήνα,
Τηλ. 210 69 85 210, Fax: 210 69 16 468,
email: info@efepae.gr, Site: www.efepae.gr

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

ΕΠΠΑ II
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΤΗΤΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΤΗΤΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΤΗΤΑ

ΕΣΠΑ
2007-2013
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΤΗΤΑ

Το έργο υλοποιείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση - Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και το Ελληνικό Δημόσιο (Ε.Π. Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα (ΕΠΑΝ II), ΠΕΠ Μακεδονίας - Θράκης, ΠΕΠ Κρήτης και Νήσων Αγίου, ΠΕΠ Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδας και Ηπείρου, ΠΕΠ Αττικής)

Καλησπέρα σε όλους σας. Κατ’ αρχήν χαιρόμαι σχετικά με τις τοποθετήσεις όλων στο πάνελ, για το γεγονός ότι βαδίζουν στον ίδιο δρόμο, έχουν την ίδια κατεύθυνση και έχουμε πολλά κοινά σημεία. Αυτό είναι, στην παρούσα φάση, ένα από τα πολύ σημαντικά κεκτημένα της εμπειρίας που αποκτήσαμε τα τόσα χρόνια που ουσιαστικά έχουμε εμπλακεί όλοι από διαφορετική πλευρά με τις κρατικές ενισχύσεις. Και γενικότερα στα αναπτυξιακά προγράμματα, τα οποία χρησιμοποιήσαμε και σχεδιάσαμε στη χώρα μας.

Το πώς λειτούργησαν οι κρατικές ενισχύσεις και τα αναπτυξιακά προγράμματα, ειπώθηκε ξανά, και νομίζω ότι μας έδωσε την εμπειρία να δούμε ότι δεν υπάρχουν άλλα περιθώρια να επαναλάβουμε τα ίδια λάθη που κάναμε. Κανείς δεν ήξερε από το 1989 που ξεκίνησαν για παράδειγμα οι κρατικές ενισχύσεις κάποια πράγματα, διότι πρώτη φορά ασχολούμαστε με το συγκεκριμένο εργαλείο, και πολλά πράγματα εξελίχθηκαν. Αν δούμε πώς χρησιμοποιήθηκαν οι κρατικές ενισχύσεις, ουσιαστικά εξέφρασαν τις πολιτικές που ακολουθήθηκαν. Και δυστυχώς οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν δεν ήταν πάντα προς όφελος αποκλειστικά της ανάπτυξης. Ήταν και προς όφελος, δυστυχώς, για να ικανοποιήσουν κάποιες ελεγχόμενου σκοπού, να το πω έτσι, στοχεύσεις και παρεμβάσεις, και ήταν προς όφελος διαχειριστικών τακτοποιήσεων. Πάλι να το πω λίγο πιο στρογγυλά.

Δεν θέλω να παραβλέψω το γεγονός ότι μέσα από τις κρατικές ενισχύσεις αναδείχτηκαν και διαμάντια επιχειρήσεων, και ουσιαστικά επιτέλεσαν τον βασικό τους στόχο, που ήταν η ανάπτυξη και η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων. Η παροχή μη επιστρεπτέων χρηματικών ενισχύσεων και επιχορηγήσεων σε επιχειρήσεις, νομίζω θα συμφωνήσουν και οι εκπρόσωποι των παραγωγικών φορέων, σε πολλές περιπτώσεις λειτούργησαν αντίστροφα για τις επιχειρήσεις, δηλαδή τις οδήγησαν περισσότερο σε εξάρτηση από τις επιχορηγήσεις, και περιορισμό της επιχειρηματικότητάς και της καινοτομικότητάς τους ως επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα να κάνουν ζημιά και όχι να προσφέρουν όσα είχαν ανάγκη οι επιχειρήσεις αυτές.

Άρα λοιπόν, σήμερα που είναι πολύ δύσκολη η θέση μας, με την έννοια ότι βρισκόμαστε σε βαθιά κρίση, οι διαθέσιμοι πόροι είναι πιο περιορισμένοι, και έχουμε όμως κάτι πολύ σημαντικό, μία συσσωρευμένη εμπειρία απ’ όλες τις πλευρές, και οι επιχειρήσεις, και η διοίκηση και οι διαχειριστικές αρχές. Και πρέπει αυτή την εμπειρία να τη χρησιμοποιήσουμε θετικά προκειμένου να μην κάνουμε τα λάθη του παρελθόντος.

Ο πολύτιμος χρόνος που χάθηκε στο ΕΣΠΑ, κυρίως ο χρόνος που χρειάστηκε για να δημιουργηθεί το καινούριο σύστημα, οι καινούριες δομές, επηρέασαν, έδωσαν περισσότερη βάση σε αυτό και όχι στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των δράσεων. Αυτό ελπίζω στη νέα προγραμματική περίοδο να μην επαναληφθεί, να

χρησιμοποιηθεί η εμπειρία, οι δομές οι οποίες υπάρχουν, να διορθώσουμε τις αδυναμίες που είχε δει ο καθένας από την πλευρά του και να μπορέσουμε να προχωρήσουμε στο να βελτιώσουμε τα αποτελέσματα τα οποία θέλουμε, όσον αφορά τη διαχείριση σε όλα τα επίπεδα.

Επίσης, όσον αφορά τις συνέργειες που προτείνει η Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας - τις προτάσεις τις είχαμε καταθέσει από το 2012, όταν είχε ξεκινήσει να σχεδιάζεται το ΕΠΑΝΕΚ- είχαμε μιλήσει για τις συνέργειες με άλλες τομεακές πολιτικές, που προέκυπτε από τις ανάγκες των εποχών. Δηλαδή αυτό μπορεί να πάρει σάρκα και οστά εάν συνεργαστούμε εμείς σαν Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας, με το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης, για να δημιουργήσουμε καθετοποιημένες επιχειρήσεις και συστήματα ανάπτυξης καινοτόμων ποιοτικών προϊόντων και υπηρεσιών πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα, να ενώνουμε δηλαδή τους τομείς, είναι ενωμένοι, απλά να τους ενισχύουμε μαζί. Αυτό θέλει δουλειά όλων των εμπλεκόμενων φορέων, προκειμένου να μπορέσουμε να ακολουθήσουμε τις ανάγκες των επιχειρήσεων.

Ένα άλλο παράδειγμα είναι οι υπηρεσίες του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης να συνεργαστούν πάλι με το Υπουργείο Ανάπτυξης προκειμένου να ενισχύσουμε τις τουριστικές επιχειρήσεις ως τελικούς χρήστες για εγχώρια παραγόμενα προϊόντα και υπηρεσίες. Μπορούν να εξειδικευτούν και άλλες δράσεις, οι οποίες, ενώ με τομεακές πολιτικές, όπου μέχρι τώρα υπήρχαν κάποιοι περιορισμοί, με χωριστά επιχειρησιακά προγράμματα, δεν μπορούσαμε να το κάνουμε, ελπίζω, που είναι δικό μας θέμα κατά πόσο μπορούμε ανάλογα με τους περιορισμούς που τίθενται από τα διαρθρωτικά ταμεία, να κάνουμε αυτή τη συνέργεια.

Τελειώνοντας την πρώτη τοποθέτησή μου, σήμερα έμεινα ικανοποιημένη από το γεγονός ότι είδα να παρουσιάζεται η δουλειά της Γενικής Γραμματείας Βιομηχανίας, τουλάχιστον όσον αφορά το σχεδιασμό της Εξωστρέφειας Ι και της καινοτομικής επιχειρηματικότητας, ιδίως όταν ξεκινήσαμε να το κάνουμε το 2010, που τότε δεν ήταν στην πρώτη γραμμή η έννοια της εξωστρέφειας και της επιχειρηματικής καινοτομικότητας. Το γεγονός ότι μπήκαμε και σχεδιάσαμε αυτά τα προγράμματα και τις δράσεις με μεγάλη διάρκεια διαβούλευσης και συναντήσεων με τους φορείς προκειμένου να δούμε τι ανάγκες υπήρχαν για να τις ικανοποιήσουμε, και το γεγονός ότι ακόμα αυτά είναι τα βασικά συστατικά για να είναι πετυχημένες οι κρατικές ενισχύσεις, όσον αφορά το σχεδιασμό, ότι πρέπει να υπάρχει η έννοια της εξωστρέφειας, η έννοια της παραγωγικής βάσης, η έννοια της καινοτομίας μέσα στην παραγωγή, να έχει απτά αποτελέσματα – γιατί για εμάς καινοτομία είναι μία ιδέα η οποία βλέπουμε ότι υπάρχουν υλοποιήσεις με βιώσιμα αποτελέσματα και δεν μένουν μόνο στην ιδέα, αυτό θέλουμε, χαιρόμαστε λοιπόν που ακολουθήσαμε καλό δρόμο από το 2010, που σαφώς επηρεαστήκαμε από την κρίση, αλλάζανε τα δεδομένα της αγοράς, θέλαμε να κάνουμε πολλές τροποποιήσεις και προσαρμογές όπου ήταν

εφικτό, με βάση τους περιορισμούς και τους κοινοτικούς και τους εθνικούς, και είμαστε εδώ να συζητήσουμε, προκειμένου να υπάρξει ένα ολοκληρωμένο συμφωνημένο σχέδιο ανάπτυξης με στρατηγική στόχευση των κρατικών ενισχύσεων και με συνέπεια μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων. Ευχαριστώ πολύ.

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ

Ευχαριστούμε και εμείς κυρία Πνευματικάκου, η κυρία Κωτσοπούλου από το Υπουργείο Ανάπτυξης έχει το λόγο και ακολουθεί η κυρία Μούκα από τη ΓΕΣΕΒΕ.

Βάσω Κωτσοπούλου, ΕΥΔ ΕΠΑΕ

Καλησπέρα σας. Η Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα» διαχειρίζεται το μεγαλύτερο μέρος των κρατικών ενισχύσεων σε επίπεδο ΕΣΠΑ. Συνεργάζεται με τις Γενικές Γραμματείες, σε επίπεδο προσκλήσεων-προκηρύξεων και με φορείς υλοποίησης, ένας εκ των οποίων είναι ο ΕΦΕΠΑΕ, που διαχειρίζεται το μεγαλύτερο μέρος των κρατικών ενισχύσεων.

Να δούμε λίγο πώς ήταν οι κρατικές ενισχύσεις του Γ΄ ΚΠΣ. Υπήρχε ένα διαφορετικό επιχειρηματικό περιβάλλον, δεν υπήρχε η κρίση, οι επενδυτές θελαν να επενδύσουν, και καταλήξαμε να έχουμε μία πολύ καλή υλοποίηση. Οι περισσότερες επενδύσεις έκλεισαν σε ένα ποσοστό 80-85%. Ξεκινώντας το ΕΣΠΑ θεωρούσαμε όλοι ότι θα έχουμε μία αντίστοιχη υλοποίηση. Ήρθε η κρίση και αυτό που είδαμε ήταν ότι τροποποιήθηκε και η νοοτροπία των επενδυτών. Πολλοί με μεγάλη δυσκολία μπορούσαν να ανταπεξέλθουν στην οποιαδήποτε ανάγκη είχαν. Κάποιοι θεωρούσαν κάποτε –ειπώθηκε και από τους παρευρισκόμενους στο πάνελ- ότι είναι μία ευκαιρία να πάρεις μία επιχορήγηση, να κάνεις ένα grant. Αυτοί δεν κατάφεραν να επιβιώσουν. Οι επενδυτές, οι οποίοι είχαν έναν συγκεκριμένο στόχο και θελαν να επενδύσουν, κάποιοι μπόρεσαν να επενδύσουν, κάποιοι δεν μπόρεσαν. Ξέρουμε πολύ καλά πόσο μας έχει επηρεάσει η μη πρόσβαση στις τράπεζες, στα τραπεζικά ιδρύματα και η έλλειψη ρευστότητας.

Έχουμε κάνει όλοι έρευνες, όπως έκανε ο ΕΦΕΠΑΕ, έχουμε κάνει και εμείς σαν υπηρεσία και σαν Υπουργείο, είδαμε ότι είναι ο κύριος λόγος αυτός. Υπάρχει μία μεγάλη ανασφάλεια στη χώρα μας στο κομμάτι των επενδύσεων. Τι προσπαθήσαμε να κάνουμε; Πάντα σε συνεργασία με τους φορείς πολιτικής και με τους φορείς υλοποίησης. Έγιναν κάποιες ενέργειες, οι οποίες έπαιξαν ένα σημαντικό ρόλο. Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι μπόρεσαν να υπερκαλύψουν την οικονομική κρίση. Μπήκαμε στη διαδικασία απλοστεύσης των οδηγιών με μειωμένα δικαιολογητικά. Μπορέσαμε, το οποίο το θεωρώ πολύ μεγάλη επιτυχία για όλο το ΕΣΠΑ, να πληρώνονται άμεσα οι επενδυτές μέσω του κεντρικού λογαριασμού ΕΣΠΑ. Σε μερικούς από εσάς ίσως είναι γνωστό. Είναι μια διαδικασία, η οποία στο παρελθόν διαρκούσε πάρα πολύ χρόνο για

να μπορέσουν να πληρωθούν οι επενδυτές. Σήμερα με πολύ γρήγορες διαδικασίες έχουμε καταφέρει και πληρώνονται άμεσα οι επενδυτές, και συνολικά είχαμε και κάποιες άλλες προτάσεις, που μπορέσαμε και τις υλοποιήσαμε ειδικά στο τελευταίο πρόγραμμα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Η δυνατότητα λήψης εγγυητικής επιστολής στο 100% είναι κάτι πολύ σημαντικό. Θα μου πείτε: «Πώς είναι δυνατόν; Ποιος σήμερα μπορεί να πάρει εγγυητική από τράπεζες;» Υπάρχουν κάποιοι, απ’ ότι μας έχουν δείξει τα τελευταία δεδομένα, που έχουν καταφέρει. Δόθηκε η δυνατότητα να θεωρούνται επιλέξιμες και να πιστοποιούνται οι προκαταβολές στους προμηθευτές. Όλο το σύστημα, όλη η παρακολούθηση γίνεται ηλεκτρονικά, οπότε έχουμε μία διαδρομή ελέγχου σε όλο αυτό. Προσπάθησε να γίνει ομογενοποίηση, έτσι ώστε και η ΜΟΔ να μπορεί να ανταπεξέλθει άμεσα και να μην έχουμε κάποιες καθυστερήσεις στους χρόνους.

Γενικά έγιναν προσπάθειες, ανά πάσα στιγμή, σε συνεργασία με τους περισσότερους από εσάς, κάναμε κάποιες ενέργειες που είχαν θετικά αποτελέσματα. Οι επιτροπές παρακολούθησης, που τέθηκε πριν ως θέμα, να μπορέσουν να εκχωρηθούν αρμοδιότητες στον ΕΦΕΠΑΕ, έτσι ώστε να μην έχουμε καθυστερήσεις, γιατί τα πρακτικά των επιτροπών, ξέρουμε πολύ καλά ότι πηγαίνουν στον Υπουργό. Εκχωρήσαμε αρμοδιότητες στον ΕΦΕΠΑΕ. Υπήρξε μια ευελιξία. Όλα αυτά βέβαια, πάντα σε ένα πλαίσιο νομιμότητας, κανονικότητας και διαρκούς παρακολούθησης από πλευράς μας.

Τώρα, όσον αφορά στην επόμενη προγραμματική περίοδο έγιναν οι ΤΟΣ, όπως προαναφέρθηκε και όπως είπε και η κυρία Φέτση, υπήρξαν κάποιες ομάδες σχεδιασμού. Αυτές οι ομάδες ήρθαν σε επαφή όχι μόνο με συλλογικούς φορείς αλλά και με επενδυτές, έτσι ώστε να υπάρχουν κάποια “best practices” και να χρησιμοποιηθούν μέσα στο κείμενό μας, στο κείμενο της επανεκκίνησης. Η εξειδίκευση αυτών δεν έχει γίνει ακόμη. Περιμένουμε την έγκριση και στη συνέχεια θα γίνει η εξειδίκευση. Όμως, είναι πολύ σημαντικό το ότι είναι ξεκάθαρο ότι στοχεύουμε σε εννιά συγκεκριμένους τομείς και παράλληλα στην εξωστρέφεια και στην καινοτομία.

Στη νέα προγραμματική περίοδο, συμφωνώ ότι πρέπει να γίνουν αλλαγές στα grants, πιθανόν να πρέπει να γίνουν και ριζοσπαστικές αλλαγές, όπως να αλλάξει ο τύπος των προσκλήσεων, να μην γίνονται αξιολογήσεις, να γίνονται υπό συγκεκριμένους όρους. Όλες αυτές τις προτάσεις εμείς τις έχουμε καταθέσει και είμαστε ανοιχτοί στην οποιαδήποτε πρόταση, προκειμένου να μπορέσουμε όλοι μαζί να «στήσουμε» ένα πιο ευέλικτο σχήμα. Αυτά.

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ

Ευχαριστούμε πολύ κυρία Κωτσοπούλου. Και εγώ θα συμφωνούσα ότι θέλει μια ριζική αναμόρφωση, όπως άλλωστε και οι άλλοι ομιλητές επισήμαναν εδώ στο πάνελ. Το σημαντικότερο όμως είναι, επειδή αναφερθήκατε κι εσείς στο θέμα της τραπεζικής δανειοδότησης και προσέγγισης του τραπεζικού τομέα, το είπατε κι εσείς -και πιστέψτε με, με δόση χιούμορ το λέω- μας έχουνε πει, κάποιιοι κατάφεραν δηλαδή, ένα είδος υπό εξαφάνιση είναι η επιχείρηση, η οποία σήμερα καταφέρνει είτε να βρει εγγυητική είτε πολύ περισσότερο να δανειοδοτηθεί και όταν μπορέσει, μια καθ’ όλα υγιής επιχείρηση, καλείται να πληρώσει ένα επιτόκιο της τάξεως του 8,65-9,5%.

Αντιλαμβάνεστε ότι μέσα στα πλαίσια ενός έντονου ανταγωνισμού εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όταν του ίδιου μεγέθους επιχείρηση σε άλλη χώρα της ευρωζώνης ή της Ευρωπαϊκής Ένωσης δανειοδοτείται με ένα εξαιρετικά μικρό επιτόκιο από 2,7% έως 3,5%, το οποιοδήποτε ανταγωνιστικό πλεονέκτημα χάνεται εκεί. Άρα θα μπορούσε ένα αρκετά μεγάλο σκέλος του ΣΕΣ 2014 - 2020 να λειτουργήσει ως μέσο του ΕΤΕΑΝ ή κάποιου άλλου φορέα, αλλά επειδή υπάρχει το ΕΤΕΑΝ θα μπορούσε να λειτουργήσει ως επιδότηση επιτοκίου, και αυτό να αποτελεί, αν θέλετε, το grant της επιχείρησης. Είναι εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο σήμερα.

Βάσω Κωτσοπούλου, ΕΥΔ ΕΠΑΕ

Αυτή τη στιγμή έχουμε τρία χρηματοδοτικά εργαλεία. Ένα είναι το ΤΕΠΙΧ, το οποίο γίνεται μέσω του ΕΤΕΑΝ, όπως είπε και ο κύριος Πρόεδρος, το άλλο είναι το Jeremy και το άλλο είναι το Ελληνικό Ταμείο Εγγυοδοσίας της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων. Το επιτόκιο που αναφέρατε είναι το επιτόκιο αναφοράς, το επιτόκιο της αγοράς. Μέσω του ΤΕΠΙΧ και του Jeremy δίνεται μειωμένο επιτόκιο. Υπάρχει η δυνατότητα για μειωμένο επιτόκιο για όποιον μπει σε αυτά τα προγράμματα.

Αυτό που θα ήθελα να τονίσω είναι ότι από τη σημερινή εικόνα που έχουμε, όσον αφορά στα grants και τα χρηματοδοτικά εργαλεία, είμαστε περίπου στο ίδιο ποσοστό απορρόφησης στο συγκεκριμένο, στο ΕΣΠΑ. Δηλαδή είμαστε γύρω στο 35% στις κρατικές ενισχύσεις και γύρω στο 36% στα χρηματοδοτικά εργαλεία.

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ

Ευχαριστώ κυρία Κωτσοπούλου. Βέβαια σε ότι αναφέρετε για το ΤΕΠΙΧ, μπορώ να σας πω, από την πείρα που έχω και από αρκετά μέλη επιχειρήσεις του Εμποροβιομηχανικού Επιμελητηρίου της Αθήνας, γίνεται παμμέγιστη καταστρατήγηση του εργαλείου αυτού από τις τράπεζες. Και αυτό γιατί; Το ΤΕΠΙΧ αποτελεί ένα εργαλείο γέφυρα μέχρι να μπορέσει να γίνει ανασυγκρότηση και πάλι της τραπεζικής χρηματοδότησης προς την υγιή επιχειρηματικότητα.

Όταν εγκρίνεται ένα business plan και κρίνεται ως βιώσιμο, που καταθέτει μία επιχείρηση στην τράπεζα που συνεργάζεται, το συγκεκριμένο σχέδιο πηγαίνει στο

ΕΤΕΑΝ, που είναι περισσότερο διαδικαστικού χαρακτήρα η διευθέτηση εκεί, και επιστρέφει πίσω στην τράπεζα. Οι περισσότερες τράπεζες, αν όχι όλες, όταν έχει εγκριθεί και από το ΕΤΕΑΝ η συγκεκριμένη χρηματοδότηση, που στην ουσία αφορά κεφάλαια κίνησης, που είναι ζωτικής σημασίας για την λειτουργία της καθημερινότητας μιας επιχείρησης, όταν πάμε στο στάδιο της εκταμίευσης, ζητούν οι τράπεζες είτε επιταγές πελατών εξαμήνου ή, ακόμα χειρότερα, και αυτά δυστυχώς πηγαίνουν και γραπτώς στις επιχειρήσεις, ισόποση κατάθεση στην τράπεζα. Μα άμα υπήρχε αυτή η ισόποση, ποιος ο λόγος να καταθέσω για να πάρω ένα επιτόκιο της τάξεως του 1% στην κατάθεση; Αν υποθέσουμε ότι υπάρχει αυτό το μαξιλάρι μετρητού για να πληρώσω το επιδοτούμενο, το οποίο λέτε, που πράγματι με τις διάφορες κρατήσεις φτάνει στο 4,41%. Το θέμα είναι ότι αυτά πρέπει να δίνονται ελεύθερα, δεν δίνονται, ζητούνται εμπράγματα ασφάλειες και δυστυχώς αυτό, για μένα τουλάχιστον, αποτελεί καταστρατήγηση του εργαλείου αυτού. Θα μας δοθεί ίσως και η ευκαιρία αργότερα να το συζητήσουμε.

Η κυρία Μόκα από τη ΓΕΣΕΒΕ έχει το λόγο. Ακολουθεί ο κύριος Χατζηχρήστος από την HELLAS GIS και κλείνουμε με την κυρία Κατσώνη από τα ΤΕΙ Αθηνών.

Ελένη Μόκα, Στέλεχος Συντονισμού & Υλοποίησης έργων – ΓΣΕΒΕΕ

Σας ευχαριστώ. Εμείς, από την πλευρά των μικρών επιχειρήσεων, θεωρούμε ότι οι σχεδιαζόμενες κρατικές ενισχύσεις, προκειμένου να είναι αποτελεσματικές πρέπει να ληφθούν υπόψη κάποια πράγματα, όπως είναι οι διαφορετικές ανάγκες αλλά και οι δυνατότητες των επιχειρήσεων που απαρτίζουν την ελληνική οικονομία. Αν δούμε λίγο την τυπολογία των επιχειρήσεων, θα δούμε ότι έχουμε ταυτόχρονα οικογενειακές παραδοσιακές επιχειρήσεις, έχουμε τεχνολογικές start up, έχουμε επιχειρήσεις με ιδιαίτερα έντονη εξαγωγική δραστηριότητα, ταυτόχρονα όμως και οι επιχειρήσεις που βρίσκονται σε κίνδυνο χρεωκοπίας και γενικά πολλά διαφορετικά είδη επιχειρήσεων.

Η αλήθεια είναι ότι θα πρέπει να μην να δώσουμε ώθηση στις επιχειρήσεις που βλέπουμε ότι έχουν μια ιδιαίτερη δυναμική και να σχεδιάσουμε τα κατάλληλα εργαλεία και προγράμματα, ταυτόχρονα όμως να δημιουργήσουμε και ένα δίκτυο ασφαλείας για τις επιχειρήσεις που βρίσκονται σε κίνδυνο και το έχουμε ιδιαίτερα ανάγκη.

Τώρα όσον αφορά στους κλάδους, τους οποίους πρέπει να στηρίξουμε δεν θα πρέπει να ξεχνάμε και τη στρατηγική της έξυπνης περιφερειακής εξειδίκευσης, δηλαδή ότι κάθε Περιφέρεια θα πρέπει να διαφοροποιήσει ανάλογα με τα ανταγωνιστικά της πλεονεκτήματα και την κρίσιμη μάζα των επιχειρήσεων ίσως λίγο τους κλάδους τους οποίους θα στηρίξει μέσω των Περιφερικών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων που, όπως είδαμε, καταλαμβάνουν πλέον ένα μεγαλύτερο κομμάτι από ότι παλαιότερα.

Έχει ήδη ειπωθεί από όλους τους ομιλητές η σημασία των αλυσίδων με αξίες, οι οποίες συμπεριλαμβάνουν και συνεργασίες, cluster επιχειρήσεων, και ίσως θα πρέπει να δώσουμε μία ιδιαίτερη σημασία σε αυτό.

Επίσης για να διαλέξουμε τους κλάδους, θα πρέπει να δούμε τις δυνατότητες παραγωγής πολλαπλασιαστικών αποτελεσμάτων στους άλλους κλάδους της οικονομίας, τα προσόντα και την ποιότητα του εργατικού δυναμικού που θα απασχοληθεί σε αυτούς τους κλάδους, καθώς και τις δυνατότητες που παρέχουν για την αναβάθμιση της ελληνικής ανταγωνιστικότητας εν γένει.

Τώρα όσον αφορά κάποιες λύσεις, κάποιες προτάσεις, θεωρούμε ότι οι κρατικές ενισχύσεις δεν θα πρέπει να βλέπονται αποσπασματικά αλλά σε συνδυασμό και με άλλα μέσα και εργαλεία που έχει στη διάθεσή του το ελληνικό κράτος μέσω των κοινοτικών κονδυλίων, οι κρατικές ενισχύσεις κινούνται με βάση το χρήμα, είναι δηλαδή financial driven είτε είναι άμεσης είτε είναι έμμεσης. Μπορεί να είναι ένα δάνειο, μια επιχορήγηση, μια φοροαπαλλαγή, μια επιδότηση του μισθολογικού κόστους. Θεωρούμε ότι όλα αυτά τα εργαλεία, τα κινούμενα με βάση το χρήμα, ας το πούμε, θα πρέπει να συνδυαστούν με άλλα προγράμματα, τα οποία κινούνται με βάση τη γνώση, τα knowledge driven εργαλεία, όπως ειπώθηκε ήδη, κάποιες δομές υποστήριξης, συμβουλευτικής, οι οποίες θα προετοιμάζονε, θα υποστηρίζονε και θα ωριμάζουν κατά κάποιο τρόπο τις επιχειρήσεις.

Θα πρέπει δηλαδή να δούμε τον συνδυασμό αυτών των δύο βασικών κατηγοριών εργαλείων που έχει στη διάθεσή του το κράτος προκειμένου να έχει μια πιο αποτελεσματική παρέμβαση. Φυσικά δεν θα πρέπει να ξεχνάμε και τις υποδομές, οι οποίες συνδέονται και με τα δύο προηγούμενα εργαλεία. Φανταστείτε πόσο πιο αποτελεσματικό θα ήταν το αν αυτά τα τρία χρηματοδοτικά, οι υπηρεσίες γνώσης και υποστήριξης με τις υποδομές θα μπορούσαν να συμπνεύσουν κατά κάποιο τρόπο.

Σε γενικές γραμμές αυτά θεωρούμε ότι είναι κάποιες προτάσεις στις οποίες θα μπορούσαν να βασιστούν τα νέα προγράμματα. Όσον αφορά τα χρηματοδοτικά εργαλεία, λόγω, όπως έχει ειπωθεί άλλωστε, της ιδιαίτερα δύσκολης πρόσβασης των μικρών επιχειρήσεων στη χρηματοδότηση, προτείνουμε και μαζί με τους υπόλοιπους κοινωνικούς εταίρους κάποια συνεταιριστική τράπεζα ειδικού σκοπού που θα είναι μόνο για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, θα δίνει δηλαδή μόνο κεφάλαια στις επιχειρήσεις, δεν θα έχει δική της κερδοσκοπική δραστηριότητα, καθώς και κάποια εργαλεία που έχουν δοκιμαστεί στο εξωτερικό, όπως είναι οι πλατφόρμες crowd funding, τα οποία θεωρούμε ότι είναι σημαντικό να έρθουν και στην Ελλάδα, να μπορέσουν να υποστηρίξουνε, έστω και με τον τρόπο που μπορούν τη μικρή επιχειρηματικότητα.

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ

Σεβαστουπόλεως 113, 115 26 Αθήνα,
Τηλ. 210 69 85 210, Fax: 210 69 16 468,
email: info@efepae.gr, Site: www.efepae.gr

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΕΠΠΑ II
2014-2020

ΕΣΠΑ
2007-2013
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση - Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και το Ελληνικό Δημόσιο (Ε.Π. Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα (ΕΠΑΝ II), ΠΕΠ Μακεδονίας - Θράκης, ΠΕΠ Κρήτης και Νήσων Αιγαίου, ΠΕΠ Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδας και Ηπείρου, ΠΕΠ Αττικής)

Ευχαριστούμε πολύ κυρία Μόκα. Ο κύριος Χατζηχρήστος από την HELLAS GIS.

Θωμάς Χατζηχρήστος, Πρόεδρος Hellas GIS

Θα είμαι πολύ σύντομος. Όλοι συμφωνούμε ότι η κρίση πρέπει να οδηγεί και οδηγεί σε πιο στοχευμένες δράσεις, όπως οι δράσεις ανά τομέα, ανά κλάδο και σίγουρα αυτές οι κατευθύνσεις είναι θετικές. Από την μεριά μου θα ήθελα να επισημάνω την έννοια της θέσης ή του χώρου, των δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα αυτές οι δραστηριότητες.

Σήμερα υπάρχουν τα δεδομένα και τα μεθοδολογικά εργαλεία, ώστε ο χωροταξικός σχεδιασμός, η κατανομή των επιδοτήσεων και των ενισχύσεων να είναι πιο αποδοτική, έτσι ώστε να μπορούμε να λάβουμε υπόψη μας καλύτερα τις υφιστάμενες υποδομές και να μπορούμε να σχεδιάσουμε τις μελλοντικές.

Ίσως η χωρική μονάδα της Περιφέρειας, την οποία χρησιμοποιούμε να είναι χονδρική πια και νομίζω ότι μπορούμε να πάμε σε μια πιο αποδοτική μονάδα -να κατέβουμε στο δημοτικό διαμέρισμα και ακόμη πιο κάτω. Υπάρχουν τα δεδομένα και τα εργαλεία να το κάνουμε. Αν υπάρχει και η βούληση, νομίζω ότι μπορούμε να το καταφέρουμε. Ευχαριστώ.

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ

Ευχαριστώ πολύ και κλείνουμε με την κυρία Κατσώνη από τα ΤΕΙ Αθήνας.

Βίκυ Κατσώνη, Καθηγήτρια Τμήματος Τουριστικών Επιχειρήσεων ΤΕΙ ΑΘΗΝΑΣ - Πρόεδρος Διεθνούς Ένωσης Πολιτιστικού & Ψηφιακού Τουρισμού (IACuDiT)

Καλησπέρα. Last but not least, ελπίζω. Είμαι στο Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων του ΤΕΙ και αντιπροσωπεύω το International Association of Culture and Digital Tourism, που έμαθα ότι αποτελεί και κομμάτι και της δικής μου ειδικότητας γιατί είμαι στο τουριστικό μάρκετινγκ και εφαρμογή νέων τεχνολογιών στον τουρισμό.

Προτού μιλήσουμε για τον τουρισμό, επιτρέψτε μου να κάνω ένα σχόλιο γενικότερο. Σχολιάσατε πιο πριν αν υπάρχει προοπτική σταδιακής κατάργησης των κρατικών ενισχύσεων. Η απάντηση είναι «ναι ξεκάθαρα». Υπάρχει προοπτική σταδιακής κατάργησης των κρατικών ενισχύσεων. Σε δύο χρόνια από τώρα οι κρατικές ενισχύσεις θα φτάνουν το 10% περίπου του συνολικού budget και αυτό υπό αίρεση, δηλαδή με την μορφή ανταποδοτικών δανείων, ίσως με ενίσχυση του επιτοκίου. Αλλά αυτό νομίζω ότι πρέπει να είναι ξεκάθαρο και να ειπωθεί για να ξέρουμε όλοι που βρισκόμαστε. Είμαστε σε μια καινούρια ταυτοπροσωπία και μια καινούρια κατάσταση.

Βοηθούσανε μέχρι τώρα οι κρατικές ενισχύσεις έτσι όπως λειτούργησε η Ευρωπαϊκή Ένωση; Η απάντηση είναι αμφιλεγόμενη. Μάλλον δεν βοηθήσανε. Από έρευνες που

γίνανε αποδείχτηκε ότι δεν ήταν τα αποτελέσματα έτσι όπως θα έπρεπε να ήτανε και νομίζω ότι το έθιξε πάρα πολύ καλά από τη Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας, η κυρία Πνευματικάκου. Νομίζω ότι θα πρέπει να ειπωθεί με λίγο απλά και καλά λόγια για να ξέρουμε όλοι που βρισκόμαστε και που πατάμε.

Για να πάμε λίγο στο θέμα του τουρισμού που μας ενδιαφέρει, κύριε Καλογήρου θα σας κακιώσω γιατί η πρώτη λέξη που είχα γράψει ήταν «implementation» και μου την πήρατε. Βεβαίως την έχετε πει και ήταν το νούμερο που είχα γράψει. Φυσικά είναι το θέμα ότι πρέπει να υπάρχει implementation, σε ότι κάνουμε. Ας το πω εγώ λίγο διαφορετικά: ότι σε όλα τα καινούρια προγράμματα που έχουνε εξαγγελθεί, ας πούμε «HORIZON 2020», εκτός από το «implementation» είναι και αυτό που λέμε «dissemination to society» και «impact to society». Είναι οι δύο παράγοντες και οι δύο μεταβλητές, οι οποίες έχουνε μεγάλη βαθμολογία σε όλα αυτά τα κοινοτικά προγράμματα.

Σε ότι αφορά το τουριστικό προϊόν, εκ των πραγμάτων και εξ' ορισμού, επειδή είναι σύνθετο και επειδή βασίζεται σε εμπειρίες, δεν μπορεί να μην έχει μέσα εμπλεκόμενους όλους τους φορείς. Και όταν λέμε όλους τους φορείς, δεν είναι μόνο οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, και αυτό είναι ένα κομμάτι το οποίο θα έπρεπε να θέσω στον ΕΦΕΠΑΕ και σε όλους τους φορείς. Δεν είναι μόνο το κομμάτι των επιχειρήσεων, τουλάχιστον όσον αφορά στο τουριστικό προϊόν που έχει αυτήν, αν θέλετε, την ιδιαιτερότητα.

Είναι φυσικά τα επιμελητήρια, που το θίξατε, είναι όλη η τοπική κοινωνία, είναι όλο το θέμα της περιφερειακής ανάπτυξης του region & planning και του περιφερειακού σχεδιασμού, και φυσικά είναι όλων των stakeholders που σ' αυτό περιλαμβάνονται και non-profit associations και ότι άλλο μπορείτε να φανταστείτε. Για να μπορέσουμε να φτιάξουμε προϊόντα που να βασίζονται στις εμπειρίες, όπως είναι το τουριστικό προϊόν, πρέπει απαραίτητα και εξ' ορισμού να τους εμπλέξουμε όλους, γιατί ένας τουρίστας όταν πάει σε ένα μέρος, δεν καταναλώνει μόνο το ξενοδοχείο αλλά έχει ποικιλία εμπειριών, όπως μπορείτε να φανταστείτε, από γαστρονομία μέχρι φεστιβάλ, μέχρι πολιτισμό, μέχρι οτιδήποτε μπορείτε να καταλάβετε, τα οποία τα ξέρουμε όλοι, οπότε ας μην τα επαναλάβω.

Άρα λοιπόν το θέμα των στοχευμένων ενεργειών στο κομμάτι του τουρισμού, που με ενδιαφέρει, σε ειδικές μορφές τουρισμού, ώστε να πετύχουμε την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, την διάχυση, αν θέλετε, όλων των επιπτώσεων είναι σημαντικό. Και το άλλο κομμάτι που θέλω να δώσουμε ιδιαίτερη σημασία, και εδώ έχω πολλά πράγματα να πω και στο ΣΕΤΕ, αν θέλετε, -μου το επιτρέπει η ακαδημαϊκή ελευθερία- είναι ότι βεβαίως, όπως έχετε τονίσει όλοι, πρέπει να δώσουμε έμφαση στο εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό. Βεβαίως και πρέπει να δώσουμε.

Έχουμε ένα προϊόν στην Ελλάδα που κατά περιπτώσεις είναι υπερκοστολογημένο και με χαμηλό επίπεδο παρεχόμενων υπηρεσιών ανά περιπτώσεις. Σαφέστατα λοιπόν στο θέμα του ανθρώπινου δυναμικού πρέπει να δοθεί έμφαση σε πολλαπλά επίπεδα, πράγμα που σημαίνει ότι δεν είναι μόνο ο ΣΕΤΕ που εκφράζει το τουριστικό προϊόν στην Ελλάδα, είναι πάλι όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς, που είναι και η παιδεία και όλοι οι οργανισμοί και, αν θέλετε, επειδή θέλω να ευλογήσω και το σπίτι μου, το Τμήμα των Τουριστικών Επιχειρήσεων και όλα τα τμήματα αυτά παίζουν μεγάλο ρόλο, που δεν φαίνεται να εφαρμόζεται στην αγορά. Γιατί στις συνθήκες εργασίες που βιώνουμε σήμερα στο κομμάτι αυτό έχουμε πολλά να πούμε. Νομίζω ότι μετά από τέσσερα χρόνια σπουδών, σε ότι επίπεδο και να είναι κάποιος, δυο τρία πραγματάκια έχει μάθει να τα κάνει καλύτερα. Το να αναγνωρίζουμε λοιπόν το εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό και να είμαστε πρόθυμοι να δώσουμε και 40 ευρώ τον μήνα για ένα πτυχίο παραπάνω δεν και τόσο δύσκολο, αν θέλουμε να έχουμε μια αναβάθμιση.

Η κρίση δεν φέρνει καλά πράγματα στο εργατικό δυναμικό. Είναι στο χέρι μας, τις ξέρουμε τις αρνητικές επιπτώσεις. Είμαστε σε ένα suppliers market τώρα. Είναι λοιπόν στη θέση μας, στο χέρι μας, αν θέλουμε να δημιουργήσουμε ένα καινούριο τύπο ανάπτυξης, να δώσουμε έμφαση και σ' αυτό. Σας ευχαριστώ.

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ

Ευχαριστούμε κι εμείς κυρία Κατσώνη. Πολύ δυναμικά κλείσαμε και χαιρόμαστε που ήσασταν η τελευταία που μίλησε. Ο λόγος σε εσάς. Παρακαλώ κύριε Νικολούτσο.

Νικολούτσος

Μια κουβέντα κύριε Πρόεδρε. Νομίζω ότι από την αποψινή συζήτηση κρίνεται ένα μεγάλο κομμάτι της ελληνικής παραγωγής. Όλοι πρέπει να ξέρουμε ότι από το ΕΣΠΑ μέχρι τώρα έχουν εξαρτηθεί οι μεταποιητικές επιχειρήσεις του πρωτογενούς τομέα. Για μας είναι πάρα πολύ βασικό. Δεν μπορεί να έχουμε δύο τρόπους αντιμετώπισης σε ένα τόσο πολύ σημαντικό τομέα. Και το άλλο που θα ήθελα να προσθέσω είναι το εξής. Ένα προϊόν για να εξαχθεί σήμερα δεν φτάνει να είναι μόνο τεχνολογικά πρωτοπόρο, να είναι ποιοτικό, να είναι καινοτόμο. Πολλά από τα προϊόντα, βέβαια εξαιρουμένης της τεχνολογικότητας, συνοδεύονται και από ένα μύθο.

Η Ελλάδα έχει τέτοιους μύθους και δεν μπόρεσε ποτέ μέχρι τώρα να συνοδεύει τα προϊόντα της. Σαφώς έχουμε να κάνουμε με τα αγροδιατροφικά προϊόντα, με τα προϊόντα ρουχισμού και τα προϊόντα πολιτισμού. Σ' αυτά είμαστε απελπιστικά πίσω. Φέτος, για παράδειγμα, το μεγαλύτερο event που έχουμε στα χέρια μας -θα χρησιμοποιήσω λίγα από τα ελληνικά της κυρίας Κατσώνη- είναι η αφή της Ολυμπιακής Φλόγας. Πού την κάναμε την αφή της Ολυμπιακής Φλόγας τα τελευταία

Ένα στόχο που πρότεινε, θεωρώντας ότι είναι εφικτός, ο Σύνδεσμος Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδος, η μεταποίηση είναι κοντά στο 9%. Το να φτάσουμε μέχρι το 2020, όπως σας είπα το στόχο που έχει βάλει η Ευρωπαϊκή Ένωση, το 9% να το κάνουμε 20%, μιλάμε για επανάσταση. 3% που είπατε ρυθμούς ανάπτυξης είναι λίγο, πρέπει να έχουμε 13%. Δηλαδή αν από το 9 % καταφέρουμε μέχρι το 2020 να πάμε στο 12% - έτσι είπαμε εμείς- θα πρόκειται επίσης για επανάσταση. Η πολιτεία νομίζω ότι δεν έχει κάποιο στόχο.

Δημήτριος Χατζαντώνης, Διευθυντής Τομέα Ανάπτυξης Επιχειρηματικότητας ΣΕΒ

Μία συμπλήρωση σε αυτή την παρατήρηση κι από μένα. Αν θέλετε, εγώ πιστεύω ότι το πρόβλημά μας δεν είναι η έλλειψη στόχων. Άκουσα για παράδειγμα από τον Ηλία Κικίλια τους στόχους που έχει θέσει το στρατηγικό σχέδιο του ΣΕΤΕ. Κι άλλους στόχους μπορείτε να βρείτε. Το πρόβλημα είναι αν αυτοί οι στόχοι είναι συμφωνημένοι. Το πρόβλημά μας είναι η διακυβέρνηση της ανάπτυξης. Δεν είναι μόνο να έχουμε στόχους. Είναι συμφωνημένοι αυτοί οι στόχοι μεταξύ των φορέων, των παραγωγών, των επιχειρήσεων και της πολιτείας;

Δεύτερο στάδιο, ως συνέπεια του πρώτου, είναι να έχουμε στόχους και ρόλους. Εάν οι στόχοι συμφωνούνται, από κει και πέρα προκύπτουν κάποιοι ρόλοι. Οι επιχειρήσεις αναλαμβάνουν κάποιες υποχρεώσεις και η πολιτεία κάποιες άλλες. Υποχρέωση, για παράδειγμα, είναι να κάνουμε επενδύσεις. Υποχρέωση είναι, για παράδειγμα, να προσλαμβάνουμε κόσμο και μάλιστα καταρτισμένο. Η πολιτεία έχει κάποιες άλλες υποχρεώσεις. Έχει υποχρεώσεις, ας πούμε, να παρέχει κρατικές ενισχύσεις, υποχρεώσεις να δημιουργήσει ευνοϊκό επιχειρηματικό περιβάλλον. Αυτή τη διακυβέρνηση του αναπτυξιακού γίνεσθαι δυστυχώς δεν την έχουμε. Είναι ένα από τα κρίσιμα διακυβεύματα αυτής της περιόδου αλλά και βασικός ουσιαστικός εθνικός στόχος. Συγγνώμη κύριε Πρόεδρε.

25

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ

Κύριε Χατζαντώνη έχετε απόλυτο δίκιο, πρέπει να υπάρχουν διακριτοί ρόλοι. Αυτό είναι που αναζητάει η αγορά και πάγια θέση των επιμελητηρίων. Από τη μία το τι πρέπει να κάνει η αγορά, βεβαίως και δεν διαφωνώ στην κατάρτιση ενός εθνικού στρατηγικού σχεδίου ανάπτυξης. Αυτό μόνο οι φορείς, που κάθονται γύρω από αυτό το τραπέζι, έχουν κάνει τέτοιες προτάσεις, οι οποίες θα μπορούσαν κάλλιστα να διαμορφώσουν μια τέτοια εθνική στρατηγική, αν υπήρχε όμως η άμεση συνεργασία από πλευράς κυβέρνησης και των εμπλεκόμενων υπουργείων.

Στην ουσία όμως αυτό το οποίο χρειάζεται να γίνει είναι -ο έλληνας επιχειρηματίας ξέρει τι είναι αυτό το οποίο χρειάζεται. Αυτός είναι και ο ρόλος της αγοράς. Από την άλλη πλευρά αυτό το οποίο θέλουμε από την πολιτεία, από το κράτος, είναι να

υπάρχει ένα πλαίσιο, το οποίο πρώτον να εμπνέει πολιτική σταθερότητα, να υπάρχει η απαιτούμενη απλοποίηση, ώστε να μπορεί να δραστηριοποιηθεί αυτή η επιχειρηματική μονάδα, αλλά βεβαίως με ανταγωνιστικούς όρους. Και αναφέρομαι πρωτίστως στο θέμα της φορολογίας, διότι είμαστε η μόνη χώρα της Ε.Ε που δεν έχουμε ένα φορολογικό πλαίσιο με χρονική σταθερότητα πέντε-δέκα χρόνια.

Όλοι γνωρίζουμε πόσες εγκυκλίους έπρεπε όλοι μας να αντιμετωπίζουμε, ο καθένας στη δική του δραστηριότητα, τα τελευταία τρία χρόνια: χιλιάδες. Δεν είναι δυνατόν να μιλάμε για προσέλκυση ξένων επενδύσεων, όταν δεν θα υπάρξει εγχώριος επενδυτής με ένα τέτοιο φορολογικό πλαίσιο, με μία τέτοια πολιτική φοροεπιδρομή, την οποία έχουμε βιώσει τα τελευταία χρόνια, και που σήμερα, με τον φορολογικό ανταγωνισμό που ισχύει σε γείτονες χώρες δεν έχουμε καμία δυνατότητα. Πρόσφατη έρευνα έδειξε ότι η συνολική φορολογική επιβάρυνση σε μια επιχείρηση στην Ελλάδα πλησιάζει το 47,5%, όταν έχουμε γειτονικές χώρες, όπως είναι η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Κύπρος, με φορολογικούς συντελεστές που κυμαίνονται από 10-16%.

Βεβαίως, το μείζον πρόβλημα σήμερα, θα το επαναφέρω και πάλι, είναι το θέμα της χρηματοδότησης και της ρευστότητας. Όσο δεν επιλύεται το θέμα της ρευστότητας, ιδιαίτερα μετά και από την τρίτη ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών, πολύ φοβούμαι κι εγώ τα χειρότερα.

Ιωάννης Καλογήρου, Καθηγητής ΕΜΠ

Για το φορολογικό που είπατε, απλώς θέλω να συνεισφέρω κι εγώ με κάποια στοιχεία από μια έρευνα που έγινε πριν από δύο χρόνια για τις νέες επιχειρήσεις εντάσεως γνώσης, δηλαδή αυτές που μας ενδιαφέρουν, σε δέκα ευρωπαϊκές χώρες, μεταξύ των οποίων και την Ελλάδα. Το κρίσιμο σημείο ήταν η σταθερότητα, πρώτα απ’ όλα. Δηλαδή οι περισσότεροι είπαν ότι η σταθερότητα είναι ο σημαντικότερος παράγοντας, ιδίως για τις νέες επιχειρήσεις, διότι χρειάζεται να προγραμματίσουν. Άρα η σταθερότητα είναι ένα πάρα πολύ κεντρικό, πολύ περισσότερο από το ύψος και ιδίως για τις νέες επιχειρήσεις.

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ

Το να ξέρεις τι σου ζημερώνει, για να το πούμε έτσι απλά. Κυρία Πνευματικάκου.

Αθηνά Πνευματικάτου, Προϊσταμένη Β Τμήματος Διεύθυνσης ΜμΕ/ΓΒ

Σχετικά με το σχόλιο το πρώτο, ως προς τις επικαλύψεις των δράσεων, αυτό είναι ένα τεράστιο πρόβλημα, το οποίο ούτε και εμείς οι ίδιοι, που είμαστε μια μικρή υπηρεσία, μέρος της κρατικής μηχανής, δεν γνωρίζουμε τι γίνεται σε άλλες υπηρεσίες. Σαφώς έχουμε κάνει βήματα τα τελευταία χρόνια, έχουμε κάνει με μία πύλη, που προσπαθούμε να παρακολουθήσουμε, και έχουμε κάνει ένα σύνδεσμο στο Start-up

Greece, που ουσιαστικά επικοινωνούν οι υπηρεσίες μεταξύ τους και υπάρχει μια ενημέρωση για να μάθω τι γίνεται στην άλλη υπηρεσία, στο άλλο υπουργείο κτλ.

Παρ’ όλα αυτά, τα τέσσερα ή πέντε προγράμματα που έχουμε σχεδιάσει εμείς ως υπηρεσία, προσπαθήσαμε και ήταν συμπληρωματικά το ένα με το άλλο, δεν επικαλύπτονταν. Αυτό που λέτε είναι σωστό, ότι θα πρέπει το ένα να καλύπτει μόνο την εξωστρέφεια και να είναι πιο light πρόγραμμα, το άλλο να είναι πιο βαρύ για τη μεταποίηση, και να είναι πιο βαρύ πρόγραμμα, με άλλες δαπάνες και άλλες διαδικασίες. Χρειάζεται πολιτική πρωτοβουλία για να δούμε ακριβώς, να μας φέρουνε σε ένα τραπέζι και να πάρω πληροφορία εγώ από αυτόν που την γνωρίζει την πληροφορία, που είναι η επιχείρηση, και από τους επιχειρηματίες, για το ποσοστό, για τις δραστηριότητες, για τα επί μέρους θέματα τα οποία απασχολούν τις επιχειρήσεις.

Εγώ ξέρω από μια άλλη στάση και με μια άλλη θέση κάποια θέματα και κάποια προβλήματα. Προκειμένου λοιπόν να κατανοήσω, πρέπει να μάθω, πρέπει να ακούσω και πρέπει να έχω ουσιαστική επικοινωνία. Μιλάμε για συνεργασία και το εννοούμε, αλλά δεν ξέρω αν γίνεται αυτό γενικότερα στο δημόσιο και στη διοίκηση. Δηλαδή, η αλλαγή νοοτροπίας στη διοίκηση είναι πολύ σημαντική παράμετρος όσον αφορά στην ανάπτυξη.

Δεν είναι όλες οι υπηρεσίες το ίδιο. Δεν είναι όλες οι υπηρεσίες ανοιχτές στο να ακούσουν, στο να δεχτούν και να συνεργαστούν. Για μας όμως οι πελάτες μας, να το πω έτσι πολύ εμπορικά, είναι οι επιχειρήσεις. Δηλαδή, για ποιον σχεδιάζουμε; Αν δεν ξέρω πληροφορίες για το τι χρειάζεται η επιχείρηση δεν μπορώ να σχεδιάσω σωστά. Ελπίζω να αλλάξει από την άλλη πλευρά, στα πλαίσια της επικοινωνίας, και η επιχειρηματική συμπεριφορά, καθώς όλοι έχουν τις αδυναμίες τους και τα είδανε λίγο λάθος τα πράγματα, να προχωρήσουμε σε πορεία ανάπτυξης και συνεργασίας. Σας ευχαριστώ πολύ.

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ

Κάποιος άλλος; Παρακαλώ κύριε Γενικό.

Αλέξανδρος Μακρής, Γενικός Διευθυντής ΕΦΕΠΑΕ

Είναι ένα μείγμα ερώτησης και τοποθέτησης. Είναι ίσως αφορμή για προβληματισμό στο εκλεκτό πάνελ. Άκουσα και κατά την παρουσίαση του προγράμματος «Επανεκκίνηση», και αντιλήφθηκα και μέσα από τις δικές σας προσεγγίσεις, μια τάση η οποία υπάρχει στο νέο ΕΣΠΑ. Πιο συγκεκριμένα, η τάση τα χρηματοοικονομικά εργαλεία να υπερκαλύψουν ποσοτικά, έως μηδενισμό ίσως στο μέλλον, τις άμεσες κρατικές ενισχύσεις, δηλαδή τα grants.

Έχω σοβαρότατο προβληματισμό για το αν αυτή η πολιτική αναπτυξιακή θέση είναι ορθή, και εξηγούμαι γιατί: Πρώτα απ’ όλα, το 2008 τα επενδυτικά δάνεια, τα οποία χορηγήθηκαν σε ελληνικές επιχειρήσεις ανέρχονταν σε 20δισ ευρώ, περίπου 19δισ κόμμα κάτι. Σήμερα είναι χαμηλότερα από 1δισ ευρώ. Τα δε επενδυτικά δάνεια που μπορούν να υποστηριχθούν επιπρόσθετα από όλα τα χρηματοοικονομικά εργαλεία, αμφιβάλλω με βάση αυτό που βλέπω, αν μπορούν να υπερβούν και το 1δισ ακόμη.

Το συμπέρασμα είναι ότι ο τρόπος επίλυσης και προσέγγισης του προβλήματος δεν είναι να καταστρέψουμε τους λίγους πόρους, που εφόσον θα εδίδοντο σε στοχευμένες δραστηριότητες με τη μορφή άμεσων grants θα είχαν ένα προσθετικό αποτέλεσμα στην ανάπτυξη της χώρας. Είναι λάθος ο στόχος αυτός κατά τη γνώμη μου και θα ήθελα την άποψή σας.

Ο στόχος θα μπορούσε να ήταν ένας ευρύτερα πολιτικός στόχος που είτε θα δημιουργούσε συνθήκες εξυγίανσης των ελληνικών τραπεζών, είτε θα εξασφάλιζε για τις ελληνικές τράπεζες, έξω από τα ΕΣΠΑ, ένα σημαντικό ποσό, το οποίο θα μπορούσε κάτω από μια ασφαλή πορεία να πάει και να ενισχύσει το επενδυτικό έργο των επιχειρήσεων. Ευχαριστώ και θα ήθελα τον σχολιασμό σας.

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ

Ο κύριος Αλεξανδρίδης

28

Αναστάσιος Αλεξανδρίδης, Εκτελεστικός Αντιπρόεδρος ΣΕΒΕ

Νομίζω ότι το σχόλιο του κυρίου Μακρή μας φέρνει πάλι μπροστά σε μια κλασική κατάσταση που βιώνουμε στην Ελλάδα, στη θεωρία του εκκρεμούς: ο κίνδυνος του να πάμε από την μία άκρη στην άλλη. Τι θα ήταν σωστό, λογικό, αν και η κοινή λογική είναι κάτι που δεν συνηθίζεται, αλλά ας το πούμε, αφού είμαστε τώρα σε ένα στάδιο που, ας πούμε, ψηλαφούμε τα χρηματοδοτικά μέσα. Θα πρέπει να τα ετοιμάσουμε, να τα ωριμάσουμε, να λειτουργήσει η αγορά και μετά να σταματήσουμε τις άμεσες ενισχύσεις, οι οποίες, είναι προφανές, ότι για μια νεοϊδρυόμενη επιχείρηση, για ένα start up άμεση ενίσχυση χρειάζεται, την οποία όμως η εμπειρία, την οποία θα έπρεπε με τον λογικό τρόπο να βρει από ένα venture capital σε ένα μεταγενέστερο στάδιο.

Δυστυχώς, έχουμε ζηήσει την εμπειρία τα διάφορα, τα νέο-venture capitals, να έχουν επενδύσει σε φωτοβολταϊκά, σε οικοδομές και σε διάφορα τέτοια. Οπότε, νομίζω ότι καταλαβαίνομαστε. Ας ωριμάσουν κάποια χρηματοδοτικά εργαλεία και μετά ας καταργήσουμε τις άμεσες ενισχύσεις σε συγκεκριμένες, στοχευμένες ομάδες.

Από την άλλη μεριά, οι ώριμες επιχειρήσεις δεν χρειάζονται άμεση ενίσχυση, χρειάζονται άλλου είδους χρηματοδοτικά εργαλεία, χρειάζονται μοχλεύσεις, χρειάζονται καλύψεις, χρειάζονται private equity και όλα αυτά.

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ
Κύριε Χατζαντώνη.

Δημήτριος Χατζαντώνης, Διευθυντής Τομέα Ανάπτυξης Επιχειρηματικότητας ΣΕΒ
Κύριε Πρόεδρε έχω μια συμπλήρωση για τον κύριο Μακρή. Συμφωνώ απόλυτα, ο Τάσος με κάλυψε. Θα κάνω μια επισήμανση. Προσωπικά πιστεύω ότι αν δεν έχουμε εικόνα του τραπεζικού τομέα, πού θα πάει η κατάσταση με τα κόκκινα δάνεια, να το πούμε έτσι, να αποκατασταθεί δηλαδή η λειτουργία του τραπεζικού τομέα και προφανώς και κατ' επέκταση η χρηματοδοτική επενδυτική ροή προς τις επιχειρήσεις, είναι αδιανόητο να κάνουμε τον οποιοδήποτε σχεδιασμό για το τι θα είναι, πόσο θα είναι grants, πόσο θα είναι κάτι άλλο, πόσο θα είναι εγγυήσεις κτλ. Είναι αδύνατον. Αν αυτή την απλή πραγματικότητα δεν την αντιληφθούμε, νομίζω ότι πλανώμεθα πλάνην οικτρά. Αυτή τη στιγμή αυτό που χρειαζόμαστε περισσότερο και από τα grants -είναι η πεποίθησή μου και σου το λέω ειλικρινά και ευθέως- είναι ότι δεν χωράει συζήτηση, δεν έχουμε θέμα, αν δεν τακτοποιηθεί, δεν αποκατασταθεί η λειτουργία του τραπεζικού συστήματος στη χώρα. Τόσο απλά.

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ
Κάποιος άλλος; Ο κύριος εκεί, μετά σε εσάς.

29

Σακελλαρόπουλος

Το ερώτημά μου είναι το εξής: βάσει ποιών κριτηρίων, αναγκών και προϋποθέσεων γίνεται ο σχεδιασμός των προγραμμάτων; Ευχαριστώ.

Αθηνά Πνευματικάτου, Προϊσταμένη Β Τμήματος Διεύθυνσης ΜμΕ/ΓΓΒ

Υπάρχουν ευρωπαϊκές πολιτικές και κατευθυντήριες γραμμές, οι κάθε φορά ισχύουσες, υπάρχει διαβούλευση, η οποία είναι διαρκής, απ' αυτά που ήδη υλοποιούνται, η επαφή με τους φορείς, τουλάχιστον όσον αφορά τις επιλέξιμες δραστηριότητες, τι ανάγκες υπάρχουν, υπάρχει συνεχώς τροφοδότηση, διότι έχουμε επικοινωνία και επαφή με τους παραγωγικούς φορείς και με μεμονωμένους επιχειρηματίες. Όπως σας είπα, είμαστε μια ανοιχτή υπηρεσία και εύκολα μας βρίσκεις. Τα γραφεία και τα τηλέφωνα μας είναι πάντα ανοιχτά.

Υπάρχουν πολιτικές και για την έρευνα και για την καινοτομία, για όλες τις δραστηριότητες. Γενικά πρέπει να μιλήσω για όλα τα προγράμματα. Εφόσον εγώ βρίσκομαι εδώ είμαι η μοναδική υπηρεσία διαμόρφωσης προτάσεων πολιτικής. Μπορεί και η ΕΥΔ-ΕΠΑΕ που έχει συνεργασία και με άλλες Γραμματείες όπως είναι η Έρευνα και Τεχνολογία, και να σας πει ότι όλοι ακολουθούμε κάποιες προτάσεις, οι οποίες μας έρχονται καταρχήν, είναι πολιτικές που ακολουθούνται στην Ευρώπη, σε

πρώτη φάση, και μετά κουμπώνουν με εθνικές πολιτικές, που ουσιαστικά η έκφραση των πολιτικών αυτών είναι από τους φορείς, που είναι όλοι εδώ. Γίνεται με συνεργασία, δεν γίνεται ξαφνικά, ξυπνάμε ένα πρωί και διαμορφώνουμε πολιτική έτσι. Υπάρχουν οι κατευθυντήριες γραμμές λοιπόν και αυτές ακολουθούμε.

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ

Ευχαριστώ πολύ.

Ομιλητής

Έχω μια παρέμβαση να κάνω. Κατόπιν επικοινωνίας που είχα με κάποιον εκπρόσωπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ένα πάνελ, μου είπε ότι δεν υπάρχουν προτάσεις από την Ελλάδα, γιατί υπάρχουν ιδιαιτερότητες στην Ελλάδα σε σύγκριση με τις άλλες χώρες και δεν αξιοποιούνται σωστά οι πληροφορίες. Ευχαριστώ

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ

Το καταγράφουμε. Εδώ μπροστά.

Νίκος Διακουλάκης

Επί του πρακτέου, μια και είμαστε στον πρώτο χρόνο υλοποίησης του νέου ΕΣΠΑ, και επειδή η εταιρικότητα και η διαβούλευση είναι κάτι που και χρειάζεται και επιβάλλεται, ακόμα πιο έντονα από τους νέους κανονισμούς, οι συλλογικοί φορείς που είναι στο πάνελ, στη συζήτηση που έχει ανοίξει και από την πολιτική ηγεσία για εμπροσθοβαρείς δράσεις. Έχουν κάποιες έτοιμες προτάσεις, προγραμματίζουν κάτι που μπορούν να καταθέσουν στο διάλογο, προκειμένου οι εμπροσθοβαρείς αυτές προτάσεις να είναι ουσιαστικές και αποδοτικές και όχι πρόχειρες και βιαστικές;

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ

Ο Κύριος Χατζηαντώνης και ακολουθεί η κυρία Κατσώνη.

Δημήτριος Χατζαντώνης, Διευθυντής Τομέα Ανάπτυξης Επιχειρηματικότητας ΣΕΒ

Πολύ σύντομα. Έχουμε σκέψεις και προτάσεις. Απλώς δεν σας κρύβω την απορία μας για το ποιο είναι το πλαίσιο των εμπροσθοβαρών δράσεων, έργων, στο νέο ΕΣΠΑ. Δεν έχουμε ένα πλαίσιο, μια λογική, μια προσέγγιση, ποια είναι τα κριτήρια, ποια είναι η επικρατούσα αντίληψη γι' αυτές τις δραστηριότητες. Είναι η λογική να δημιουργήσουμε υποδομές, έργα που θα επιτρέψουν μία ταχύτερη ωρίμανση των έργων που θα ακολουθήσουν; Νομίζω ότι η πολιτεία το πρώτο πράγμα που οφείλει να κάνει σήμερα είναι να μας δώσει το πλαίσιο μέσα από το οποίο οι εμπροσθοβαρείς δράσεις, αυτές θα είναι οι drivers, ας πούμε, του ΕΠΑΝΕΚ, του νέου

ΕΣΠΑ, θα προχωρήσουν, θα επιλεχθούν. Είναι το καλύτερο μέσον για την οργάνωση της ανάπτυξης, του αναπτυξιακού σχεδιασμού αυτής της χώρας. Ευχαριστώ.

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ

Ευχαριστώ. Η κυρία Κατσώνη έχει το λόγο.

Βίκυ Κατσώνη, Καθηγήτρια Τμήματος Τουριστικών Επιχειρήσεων ΤΕΙ ΑΘΗΝΑΣ - Πρόεδρος Διεθνούς Ένωσης Πολιτιστικού & Ψηφιακού Τουρισμού (IACuDiT)

Η Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας έχει βγάλει μία πλατφόρμα διαβούλευσης, πάνω από ένα χρόνο, στην οποία όλοι, όσοι επιθυμούν να συμμετάσχουν, μπορούν να συμμετάσχουν και να υποβάλλουν την πρότασή τους. Σύμφωνα με αυτές τις προτάσεις των φορέων προσπαθούμε να διαμορφώσουμε ένα πλαίσιο κίνησης και διαμόρφωσης των προγραμμάτων, πάντα όμως μέσα στο πλαίσιο, το οποίο έχει οριστεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτό είναι ξεκάθαρο. Οι βασικοί άξονες έχουν οριστεί από εκεί, από τους εκπροσώπους μας στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σε συνεργασία με την κυβέρνηση. Από κει και πέρα το δια ταύτα και η εφαρμογή είναι για τον ελληνικό χώρο, η πλατφόρμα και η Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας.

Τώρα, αν έχουμε συγκεκριμένες προτάσεις, φυσικά υπάρχουν συγκεκριμένες προτάσεις. Ειδικά τα ερευνητικά ιδρύματα σε όλα τα επίπεδα, έχουν άποψη, συμμετέχουν σε προγράμματα, είναι μέσα στην όλη διαδικασία, αλλά βεβαίως θα συμφωνήσω, ότι θα πρέπει πλέον να βγουν στην επιφάνεια και να αποκαλυφθούν πώς τελικά δομούνται για να μπορούμε να κινηθούμε και εμείς ανάλογα. Και όσο πιο γρήγορα, σας παρακαλούμε, τόσο καλύτερα, για να είμαστε προετοιμασμένοι και να μην έχουμε αυτό το θέμα το τρομερό της τελευταίας στιγμής. Που τρέχουμε και δεν φτάνουμε και δεν προλαβαίνουμε, και αντιλαμβάνεστε ότι το επίπεδο πιθανόν να μην είναι αυτό που πρέπει, να είμαστε πραγματικά ανταγωνιστικοί.

Κωνσταντίνος Μίχαλος, Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων & ΕΒΕΑ

Ευχαριστούμε κυρία Κατσώνη, έχετε και εσείς; Και κλείνουμε με εσάς αυτή την ενότητα.

Ομιλήτρια:

Εγώ θα ήθελα να κάνω μία πρόταση συνεισφέροντας στο σημερινό διάλογο και στη διαβούλευση αυτή εν όψει του νέου ΕΣΠΑ. Με βάση όσα διαπιστώθηκαν από πολλούς ομιλητές, που ψηλαφούμε τη θέση της ελληνικής μικρομεσαίας επιχείρησης, και ειδικά στον τομέα της μεταποίησης, θεωρώ ότι και ελλείψει στόχων, ελλείψει βιομηχανικής πολιτικής, γενικότερα δηλαδή με βάση τη σημερινή θέση της Ελλάδας

